

Luonnonvara- ja
biotalouden
tutkimus 5/2016

Luonnon virkistyskäytön tulevaisuus

Asiantuntijatyöpajojen näkemyksiä

Marjo Neuvonen, Tuomas Nummelin, Maria Riala, Tuija Sievänen ja
Seija Tuulentie

Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 5/2016

Luonnon virkistyskäytön tulevaisuus

Asiantuntijatyöpajojen näkemyksiä

Marjo Neuvonen, Tuomas Nummelin, Maria Riala, Tuija Sievänen ja Seija Tuulentie

Luonnonvarakeskus, Helsinki 2016

ISBN: 978-952-326-173-0 (Painettu)

ISBN: 978-952-326-174-7 (Verkkajulkaisu)

ISSN 2342-7647 (Painettu)

ISSN 2342-7639 (Verkkajulkaisu)

URN: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-326-174-7>

Copyright: Luonnonvarakeskus (Luke)

Kirjoittajat: Marjo Neuvonen, Tuomas Nummelin, Maria Riala, Tuija Sievänen ja Seija Tuulentie

Julkaisija ja kustantaja: Luonnonvarakeskus (Luke), Helsinki 2016

Julkaisuvuosi: 2016

Kannen kuvat: Tuija Sievänen ja Marjo Neuvonen

Painopaikka ja julkaisumyynti: Juvenes Print, <http://luke.juvenesprint.fi>

Tiivistelmä

Marjo Neuvonen, Tuomas Nummelin, Maria Riala, Tuija Sievänen ja Seija Tuulentie

Luonnonvarakeskus

Virkistyskäytön tulevaisuuden hahmottaminen on tarpeellista kaikille luonnonvara-alalla, metsätaloudessa, maankäytön suunnittelussa sekä virkistys- ja liikuntapalvelujen toimialoilla työskenteleville. Kaikkien näiden toimet vaikuttavat siihen, miten paljon, missä ja milloin kansalaisille on tulevaisuudessa tarjolla virkistysmahdollisuuksia luonnossa. Virkistyskäytön tulevaisuuden tutkimuksen yksi lähestymistapa on koota yhteen asiantuntijatietoa, arvioita ja ymmärrystä tulevaisuustyöpajojen avulla. Työpajojen keskeinen tavoite on tutkijoiden ja asiantuntijoiden keskustelu ja vuorovaikutus.

Virkistyskäytön tulevaisuustyöpajojen tarkoitus oli kartoittaa asiantuntijoiden käsityksiä siitä, mitkä tekijät vaikuttavat virkistyskäytön tulevaisuuteen sekä miten muutokset näkyvät eri alojen edustajien omassa toimintaympäristössä. Erityisenä tavoitteena näissä työpajoissa oli koota asiantuntijoilta virkistyskäyttöön liittyviä tietotarpeita, joiden tunnistaminen ohjaa tulevaisuuden tutkimusta. Lisäksi tavoitteena oli löytää ne keskeiset tuotteet, joita voitaisiin tarjota asiakkaille helposti saavutettavissa ja käytettävissä olevana tietopalveluna.

Virkistyskäytön tulevaisuustyöpajoja toteutettiin kolme, Vantaalla ja Rovaniemellä keväällä 2015 sekä Joensuussa syksyllä 2015. Työpajoihin osallistui 39 virkistyspalvelu- ja liikunta-alan, matkailun, maankäytön suunnittelun ja metsäsuunnittelun asiantuntijaa ja tutkijaa sekä neljä työpajojen järjestäjä, yhteensä 43 henkilöä.

Työpajojen tulevaisuustyöskentelyn tuloksena syntyi kymmenen näkemystä virkistyskäytön tulevaisuudesta sekä laaja joukko asiantuntijoiden tunnistamia virkistyskäytön tulevaisuuteen vaikuttavia teemoja. Varsin yksimielisiä oltiin väestöä koskevista muutoksista kuten ikääntyvien osuuden kasvusta väestössä ja maahanmuuttajien määrän ja vaikutuksen lisääntymisestä, ja näiden muutosten vaikutuksesta myös virkistyskäytön toimialalla. Vapaa-ajan ja työn jaksottumisen nykyisestä poikkeavilla tavoilla nähtiin lisääntyvän, kun etätyöskentely sekä uudet tavat tehdä työtä lisääntyvät ja muuttavat ulkoilukäyttäytymistä. Terveyserot ja monet muut hyvinvoinnin osa-alueet kuten asumisolosuhteet (osalla monipaikkainen asuminen, asumisen tiivistyminen ja kaupungistuminen) näyttäisivät polarisoituvan eri väestöryhmien välillä, millä on vaikutusta virkistyskäytön kentässä. Yhdeksi keskeiseksi muutostekijäksi tunnistettiin teknologiset muutokset ja digitalisoitumisen vahvistuminen ulkoiluvälineissä ja virkistyspalveluissa.

Luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun asiantuntijoiden ja tutkijoiden yhteiset työpajat tuottivat laajan joukon näkemyksiä ja ajatuksia siitä, mihin suuntaan toimiala on menossa. Osa ennakoituista muutoksista on jo ”ilmassa” ja osittain jo tapahtumassa. Pienten muutosten ennakoidaan muuttuvan valtavirraksi tai ainakin vahvistuvan merkittävästi. Täysin uusiakin asioita ennakoidaan tapahtuvaksi, osa niistä hyvin positiivisia, osa uhkaavia ja ei-toivottuja. Työpajatyöskentelyn hyöty on siinä, että se tarjoaa mahdollisuuden luovaan keskusteluun ja omien ajatusten ja havaintojen tarkasteluun yhteisöllisesti.

Asiasanat: virkistyskäyttö, virkistysalueet, ulkoilu, luontomatkailu, luontoliikunta, ennakointi, tulevaisuudentutkimus, työpajat

Alkusanat

Tämä raportti on osa Luonnonvarakeskuksessa tehtävää ennakoititutkimusta, ja toteutettiin osana Monikäytön tietopalvelujen kehittäminen – projektia. Projektissa kartoitettiin Luonnonvarakeskuksen (aikaisemmin Metsäntutkimuslaitoksen) virkistyskäytön ja luontomatkailun tutkimuksen tärkeiden sidosryhmien tietotarpeita. Tehtävää lähestyttiin tulevaisuusorientoituneesti. Tutkimus kohdistui luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun ennakoitaviin tai mahdollisiin muutoksiin vuoteen 2030 mennessä. Tutkimuksessa käytettiin menetelmänä asiantuntija-arviointia. Tutkimus toteutettiin kolmena työpajana vuoden 2015 aikana, ja työpajat pidettiin Vantaalla, Rovaniemellä ja Joensuussa. Osallistujiksi kutsuttiin asiantuntijoita maankäytön suunnittelun, metsäsuunnittelun ja virkistyspalvelujen tuottajien toimialoilta sekä aihealueen hallinnon ja tutkimuksen asiantuntijoita. Osallistujia eri toimialoilta oli 39.

Kaikissa kolmessa työpajassa oli aistittavissa osallistujien innostus, toisiaan ruokkiva ajattelu ja yhteisten oivallusten ilo. Järjestäjät kiittävät työpajojen osanottajia sekä myös muita asiantuntijoita, jotka osallistuivat työpajojen työskentelyä edeltäneeseen tietotarvekyselyyn ja pohtivat mahdollisia tulevaisuuteen vaikuttavia tekijöitä mind map -työkalun avulla.

Tämä raportin ovat tutkijaryhmän jäsenet kirjoittaneet yhdessä niin, että pääteksti taulukoineen on kaikkien yhteinen. Tietotarvekyselyn toteuttivat Marjo Neuvonen, Tuija Sievänen ja Seija Tuulentie. Tulevaisuustaulujen ja mind map -työkalun sisällön suunnittelusta vastasi tutkijaryhmä yhdessä. Mind map -työkalun muokkaamisen tähän tutkimukseen toteutti Tuomas Nummelin ja tulosten analysoinnista vastasivat Maria Riala ja Tuomas Nummelin. Raportissa taulukon käsitteistä (Taulukko 1) tuotti Maria Riala sekä Maria Riala ja Tuomas Nummelin ovat visualisoineet kuvat 1, 2 ja 4. Käsikirjoituksen viimeistelyssä auttoi erikoistutkija Riitta Hänninen, jolle lausumme parhaimmat kiitokset.

Vantaalla ja Rovaniemellä helmikuussa 2016

Marjo Neuvonen, Tuomas Nummelin, Maria Riala, Tuija Sievänen ja Seija Tuulentie

Sisällys

Tiivistelmä.....	3
Alkusanat.....	4
1. Työpajojen tavoitteet.....	6
2. Työpajojen työskentelyä tukeneet aineistot.....	8
2.1. Virkistyskäytön suunnittelu ja tulevat tietotarpeet –kysely.....	8
2.2. Mind map –ennakkotehtävä.....	8
3. Aineisto ja menetelmät.....	10
3.1. Työpajojen valmistelu.....	10
3.2. Työpajojen toteutus ja aineisto.....	11
4. Työpajojen tulosten analysointi ja raportointi.....	13
4.1. Toimintaympäristön muutostekijät.....	13
4.2. Tulevaisuuskuvat.....	18
4.3. Miten tulevaisuus tehdään?.....	21
5. Johtopäätökset.....	26
5.1. Tunnistetut trendit ja uudet avaukset.....	26
5.2. Tulevaisuuskuvien keskeiset ulottuvuudet.....	27
5.3. Lopuksi.....	28
Lähteitä.....	29
Liite.....	30

1. Työpajojen tavoitteet

Virkistyskäytön tulevaisuuden hahmottaminen on tarpeellista kaikille luonnonvara-alalla, metsätaloudessa, maankäytön suunnittelussa sekä virkistys- ja liikuntapalvelujen toimialoilla työskenteleville, joiden toimet vaikuttavat siihen, miten paljon, missä ja milloin kansalaisille on tulevaisuudessa tarjolla virkistysmahdollisuuksia luonnossa. Tarvitaan työkaluja, joiden avulla voidaan arvioida, miten väestörakenteen muutos, asumisen monipaikkaistuminen, sekä erot arvoissa ja elämäntavoissa vaikuttavat virkistyskulttuurin muuttumiseen ja toimintatapoihin.

Virkistyskäytön tulevaisuuden tutkimuksen yksi lähestymistapa on koota yhteen asiantuntijatie-toa, arvioita ja ymmärrystä tulevaisuustyöpajojen avulla. Työpajojen keskeinen tavoite on tutkijoiden ja asiantuntijoiden keskustelu ja vuorovaikutus. Työpajassa tutkijoilla on mahdollisuus välittää asiantuntijoille tutkittuun tietoon perustuvia käsityksiä muutostekijöistä, trendeistä ja skenaarioista. Hyödynämme tässä raportissa joitakin tulevaisuuden tutkimuksen keskeisiä käsitteitä (Rubin 2004). (taulukko 1). Työpajatyöskentelyssä niillä kuvattiin mm. yhteiskunnan kannalta laajempia ilmiöitä, kehityssuuntia ja tunnistettiin tulevaisuuden kannalta keskeisiä ilmiöitä ja tekijöitä.

Näiden virkistyskäytön tulevaisuustyöpajojen tarkoitus oli kartoittaa asiantuntijoiden käsityksiä siitä, mitkä tekijät vaikuttavat virkistyskäytön tulevaisuuteen sekä miten muutokset näkyvät eri alojen edustajien omassa toimintaympäristössä. Erityisenä tavoitteena näissä työpajoissa oli koota asiantuntijoilta virkistyskäyttöön liittyviä tietotarpeita, joiden tunnistaminen ohjaa tulevaisuuden tutkimusta. Lisäksi tavoitteena oli löytää ne keskeiset tietotarpeet, joita voitaisiin tarjota asiakkaille helposti saavutettavissa ja käytettävissä olevana tietopalveluna.

Taulukko 1. Virkistyskäytön tulevaisuus -työpajoihin liittyviä tulevaisuuden tutkimuksen käsitteitä.

Lähde: Rubin 2004.

Käsite	Määritelmä
Ajuri/ driving force- ilmiö/ driver-ilmiö	Yhteiskunnan tai sitä laajemman tason ilmiöt, jotka suuntaavat päätöksentekoa ja valintoja, mutta jotka eivät välttämättä jatku tulevaisuudessa samassa mielessä kuin trendit ja megatrendit. Ajureilla ei oikeastaan ole suuntaa, mutta ne toimivat silti joko tietoisella tai tiedostamattomalla tasolla päätöksenteon ja valintojen taustalla. Vallitsevan ajurin kyseenalaistaminen herättää usein paljon huomiota ja vastarintaa.
Ekstrapolointi (trendiekstrapolointi)	Kehityksen jatkaminen tulevaisuuteen olettamalla, että tutkittava ilmiö muuttuu aikaisempien havaintojen suuntaisesti. Kehityksen tähänastisten tietojen projisoiminen tulevaisuuteen samansuuntaisina. Käytetään esim. trendianalyyseissä.
Heikko signaali	Yksittäinen ilmiö, tapahtuma tai toisiinsa liittyvien erillisten ilmiöiden tai tapahtumien joukko, joka ei välttämättä tapahtuessaan vaikuta tärkeältä tai ole laaja, mutta jolla on tulevaisuuden muodostumisen kannalta tärkeä tai jopa ratkaiseva merkitys. Heikko signaali on ensimmäinen ilmaus muutoksesta – tulevan laajemman muutoksen ensioire – tai se voi olla juuri se sysäys, joka muuttaa tapahtumien kulkua ratkaisevasti erilaiseen suuntaan. Sen yhteyttä tulevaan tilanteeseen ei välttämättä voida perustella tilastollisesti uskottavalla jatkuvuudella kuten historiallisella kehityksellä. Heikkojen signaalien jäljittäminen ja erilaisten ilmiöiden ymmärtäminen heikoiksi signaaleiksi muodostaa yhden haastavimmista tulevaisuudentutkimuksen osa-alueista.
Mahdollinen maailma	Mahdollinen tulevaisuuden asiantila, joka voi periaatteessa toteutua. Jokin tulevaisuuspolkujen kautta hahmotettavissa oleva tulevaisuus, jonka ominaisuudet ovat selkeästi seurattavissa polkua takaisin päin kulkemalla. Mahdollisten maailmojen esiintymisen todennäköisyydet sekä niihin sisältyvät arvot ja riskit vaihtelevat.
Megatrendi	Kehityksen suuri aalto tai linja, ilmiöiden tunnistettava ja selkeän historian omaava yhtenäinen kokonaisuus, jolla on selkeä kehityssuunta. Megatrendin suuntaa ei voida määritellä pelkästään tarkastelemalla yksittäisiä toimijoita tai tekijöitä, vaan megatrendi on makrotason ilmiöiden ja tapahtumakuvausten laaja (usein globaali) kokonaisuus, joka sisältää useita erilaisia ja jopa toisilleen vastakkaisia trendejä, alailmiöitä ja tapahtumaketjuja. Silti niitä muodostuvalla kokonaisuudella voidaan nähdä oma kehityssuunta, jonka uskotaan usein jatkuvan samansuuntaisesti myös tulevaisuudessa.
Skenaario	Ajallisesti peräkkäisten, loogisesti etenevien ja perusteltavissa olevien, mahdollisten tulevaisuudenkuvien sarja; tulevaisuudenkuvien avulla esitetty kertomus, joka voidaan ymmärtää tavoitteen saavuttamisen ehtojen tulevaisuuden toiminnalliseksi käsikirjoitukseksi. Skenaario sisältää kuvauksen toimijoista, toiminnoista sekä kuvauksen päätöksenteon ja seurausten tapahtumaketjusta.
Trendi	Pitkän ajanjakson kuluessa tapahtuva tarkasteltavan ilmiön yleinen kehityssuunta.
Tulevaisuuden tekeminen	Ajattelutapa, jonka mukaan toteutuva tulevaisuus nähdään omien valintojen ja päätösten tuloksena.
Tulevaisuuskuva	On myös tulevaisuustaulukkomenetelmässä muuttujien avulla aikaansaattava kuvaus tarkasteltavan asian tai ilmiön jostain tulevaisuuden toteutumisasihtoehtosta.
Tulevaisuuspolku	Mahdollinen tapahtumien kulku johonkin määrättyyn tulevaisuuden tilaan. Päätösten, valintojen ja niiden seuraamusten johdonmukainen ja looginen jatkumo.
Tulevaisuustaulukko	Tulevaisuustaulukkoanalyysin tarkoituksena on tunnistaa tarkasteltavan ongelma-alueen kannalta keskeiset muuttujat (ilmiöt, tekijät) ja niiden mahdolliset toteutumavaihtoehdot tulevaisuudessa.

2. Työpajojen työskentelyä tukeneet aineistot

2.1. Virkistyskäytön suunnittelu ja tulevat tietotarpeet -kysely

Tulevaisuustyöskentelyn haluttiin nojaavan ajantasaiseen kuvaan suunnittelun nykikäytännöistä, kokemuksista ja tietotarpeista. Työpajatyöskentelyä edelsi erillinen kysely, jossa pyrittiin selvittämään, millainen tieto palvelisi parhaiten tulevaisuuden virkistysmahdollisuuksien suunnittelua. Samalla kerättiin tietoa nykyisin käytössä olevista työkaluista, joilla arvioidaan virkistyskäytön mahdollisuuksien riittävyttä sekä kokemuksia suunnitteluun liittyvistä ristiriidoista ja niiden ratkaisukeinoista. Nämä tulokset esiteltiin työpajoihin osallistuneille.

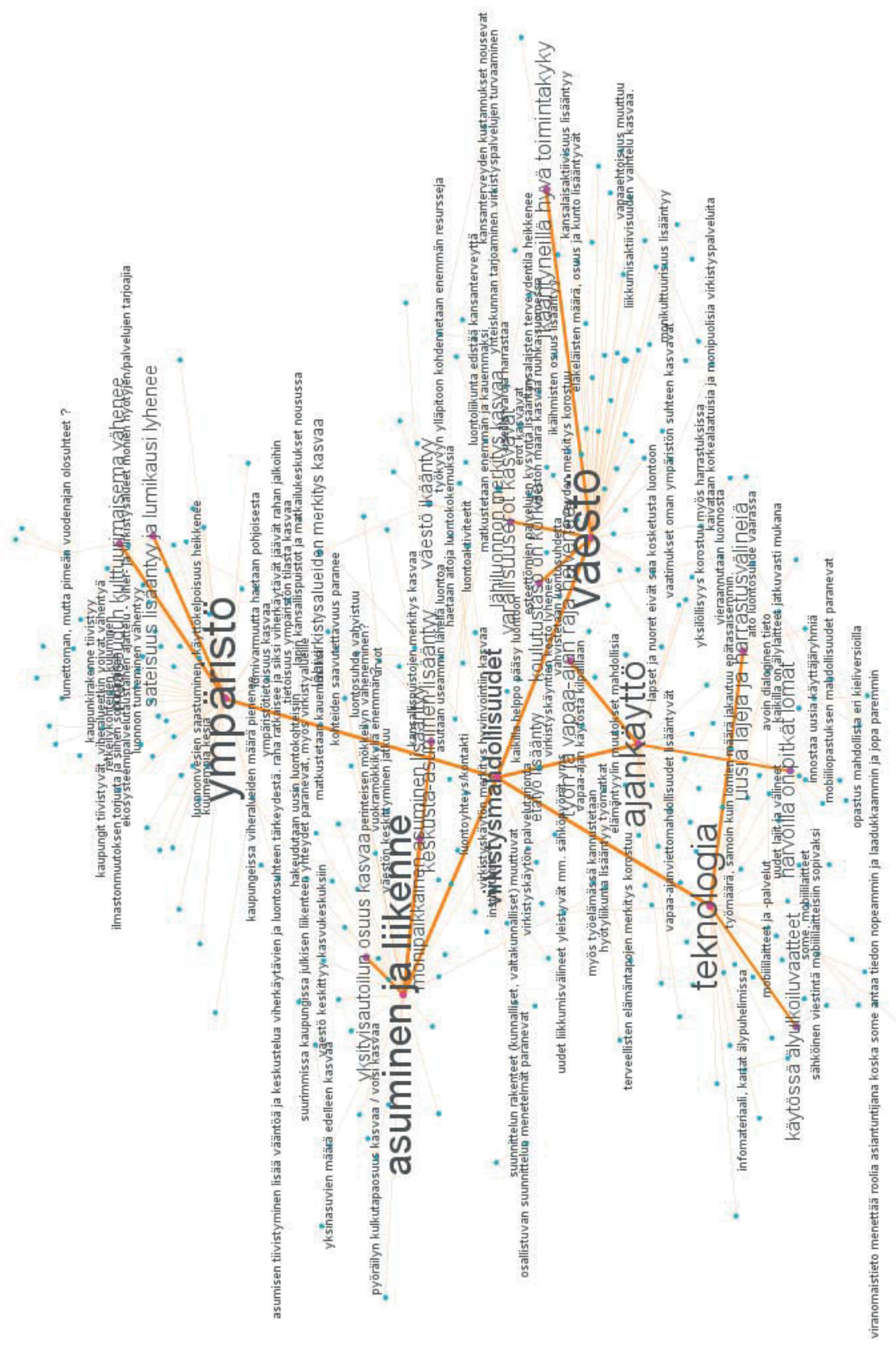
Kysely toteutettiin internet-kyselynä loppuvuodesta 2014. Kysely suunnattiin metsätalouden ja muiden luonnonvara-alojen suunnittelijoille, maankäytön suunnittelun parissa toimiville sekä virkistyspalvelu- ja liikunta-alan toimijoille. Kyselyyn saatiin 23 vastausta ja vastausosuus oli 48 %. Kyselyn saaneet kutsuttiin työpajoihin, ja osa kyselyyn vastanneista osallistui myös työpajatyöskentelyyn.

Kyselyn tulosten mukaan suunnittelutyössä koettiin tärkeiksi trendien seuraaminen, monipuolinen ennakointitieto, parempi virkistyskäytön hyötyjen tunnistaminen (sekä terveyshyödyt että hyödyt taloudellisessa mielessä), virkistyskäytön paikkatietona sekä tarkempi tieto kysynnän ja tarjonnan kohtaamisesta. Lisäksi toivottiin työkaluja ja tietoa uusien palveluiden kehittämiseen sekä palvelujen kohdentamiseen erilaisille ulkoilijaryhmille. Tietoa arvoista ja ulkoilun motiiveista kaivattiin myös. Preferenssit erilaisille metsänkäsittelytavoille (esim. tasarakenteinen tai erirakenteinen metsä, puulajivalinnat) sekä metsänkäsittelyvaihtoehtojen visualisointi tuli esiin toivomuslistalla. Tieto viheralueiden ekologisesta laadusta mainittiin myös vastauksissa. Kokemukset ristiriitojen hallinnasta ja eri tavoitteiden yhteensovittamisesta koettiin tarpeellisena suunnittelutyölle jatkossakin.

2.2. Mind map -ennakkotehtävä

Työpajoihin kutsuttuja pyydettiin tekemään ennakkotehtävä. Tämä oli netissä täytettävä miellekartta (mind map), jonka avulla kerättiin virkistyskäyttöön vaikuttavia muutostekijöitä työpajatyöskentelyn pohjaksi. Mind map-työkalu toimii internetissä. Siinä vastaajalle tarjottiin pohdittavaksi, mitkä ovat keskeisiä toimintaympäristön muutostekijöitä, jotka vaikuttavat virkistyskäytön muutoksiin tulevaisuudessa ja minkälaisia mahdolliset vaikutukset ovat. Tässä tapauksessa toimintaympäristön muutostekijät olivat seuraavia: väestö, ajankäyttö (vapaa-aika), teknologia, ympäristö sekä asuminen ja liikenne. Vastaaja pystyi poistamaan omasta mielestään merkityksettömät muutostekijät, lisäämään uusia ja piirtämään linkkejä muutostekijöiden välille. Varsinaisen mind map -tehtävän lisäksi vastaajia pyydettiin vastaamaan muutamaan taustakysymykseen. Mind map-työkalu on Nummelinin ja Rialan kehittämä. Siitä ja sen kehittämisestä löytyy enemmän tietoja artikkelista Riala ja Nummelin (2015).

Kaiken kaikkiaan 28 henkilöä teki ennakkotehtävän. Näistä vastauksista saatiin yhteensä 268 uutta muutostekijää, joissa tosin on päällekkäisyyksiä. Kaikki muuttujat on esitetty kuvassa 1. Mind mapin tuloksista poimittiin lisäksi uusia avauksia täydentämään työpajojen tuloksia. Tässä tutkimuksessa uudet avaukset korostavat tulevaisuusnäkyvien epävarmuutta ja nostavat esiin kiinnostavia ajatuksia, jotka saattavat vaikuttaa luonnon virkistyskäyttöön lähitulevaisuudessa. Ne myös täydentävät työpajoissa rakennettuja tulevaisuuskuvia.

Kuva 1. Mind mapissa kertyneet muutokset. Linkkien paksuus kuvaa niiden ilmenemismäärää aineistossa. Tekstin koko kuvaa, kuinka usein muuttaja on ilmennyt aineistossa. Tekstit näkyvät vain muuttajille, joilla on vähintään kaksi linkkiä.

3. Aineisto ja menetelmät

3.1. Työpajojen valmistelu

Tulevaisuustyöpajan toteuttamiseen valittiin Turun yliopiston Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen ohjeistama työpajatyöskentelyn tulevaisuustaulukkomenetelmä (Future tables) (Lauttamäki 2014, myös Seppälä 2013). Tulevaisuustaulukkomenetelmä on yksi tulevaisuudentutkimuksen perustyökaluista ja sitä käytetään paljon etenkin työpajatyöskentelyssä. Tulevaisuustaulukkotyöskentelyn tarkoituksena on tunnistaa tarkasteltavan ongelma-alueen kannalta keskeiset muuttujat (ilmiöt, tekijät) ja niiden mahdolliset toteutumavaihtoehdot tulevaisuudessa. Yleensä, kuten myös meidän työpajoissamme, osallistujat täyttävät taulukon ryhmissä. Kun osallistujat ovat muodostaneet taulukon, sen avulla ideoidaan erilaisia tulevaisuuskuvia, joita voidaan vielä muokata pidemmälle. (Rubin 2004)

Tämän työpajamenetelmän valintaan vaikutti sen selkeä omaksuttavuus ja muokattavuus työpajan tavoitteisiin sopivaksi. Työpajojen tavoitteiksi määriteltiin virkistyskäytön tulevaisuutta koskeva keskustelu, jonka perusteella kartoitettiin virkistyskäyttöä koskevia tietotarpeita sekä tiedonkäyttäjien näkemyksiä virkistyskäytön kehityssuunnista. Aikahorisontiksi valittiin vuosi 2030. Työpajaan kutsuttiin osallistujiksi laaja joukko (yli 100) toimijoita virkistyspalvelu- ja liikunta-alan, matkailun, maankäytön suunnittelun ja metsäsuunnittelun toimialoilta. Kutsumisen perusteena olivat ne toimialat, joiden tutkijaryhmä arvioi olevan tiedon nykyisiä käyttäjiä tai potentiaalisia käyttäjiä, jotka hyötyisivät siitä, että heille tarjottaisiin koottua ja jalostettua tietoa. Kutsuttavia kerättiin eri lähteistä, joista tärkeimmät olivat Metsäntutkimuslaitoksen aikaisemmin järjestämien seminaarien osanottajalistat.

Työpajatyöskentely jakautui kahteen vaiheeseen. Ensimmäisessä tunnistettiin virkistyskäytön tulevaisuuteen vaikuttavia toimintaympäristön muutoksia. Toisessa vaiheessa pohdittiin tekijöitä, joilla vaikutetaan tulevaisuuden tekemiseen tai tuleviin muutoksiin sopeutumiseen. Työskentelyä varten valmistettiin kaksi posteritaulukkoa, joiden avulla työpajan työskentelyä tuettiin. Ensimmäiseen taulukkoon (taulukko 1) tutkijaryhmä kartoitti kirjallisuuden ja oman asiantuntija-arvion avulla virkistyskäytön kannalta tärkeimmät muutosteemat ja ryhmitteli ne ennakolta 5 ryhmään: väestö, ajankäyttö, ympäristö, teknologia sekä asuminen ja liikenne. Taulukkoon 2 valittiin tulevaisuuden toteutumiseen vaikuttavia tekijöitä. Sinne määriteltiin seitsemän teemaa: ketkä ovat toimijoita, ketkä ovat asiakkaita, muutosprosessi eli mitä tehdään, mitä tietotarpeita on, mitä ajureita ja mitä esteitä on sekä miten kyseiseen tulevaisuuteen liittyviä arvoja voidaan nimetä.

Taulukko 2. Toimintaympäristön muutostekijöiden tunnistaminen.

Teema	
1 Väestö	
2 Ajankäyttö (vapaa-aika)	
3 Teknologia	
4 Ympäristö	
5 Asuminen ja liikenne	
6 (ryhmässä lisätään)	

Taulukko 3. Tulevaisuuskuvan mukaisen toiminnan avaintekijät ja tietotarpeet.

	Tulevaisuuskuva
Toimijat - kuka tekee	
Asiakkaat - kenelle tehdään	
Muutosprosessi Mitä toimijat tekevät	
Tietotarpeet - mitä tietoa tarvitaan	
Ajurit - mitä voimavaroja on ja mitkä muut tekijät auttavat toimijoita	
Esteet - mikä estää tulevaisuuden toteutumisen	
Arvot	

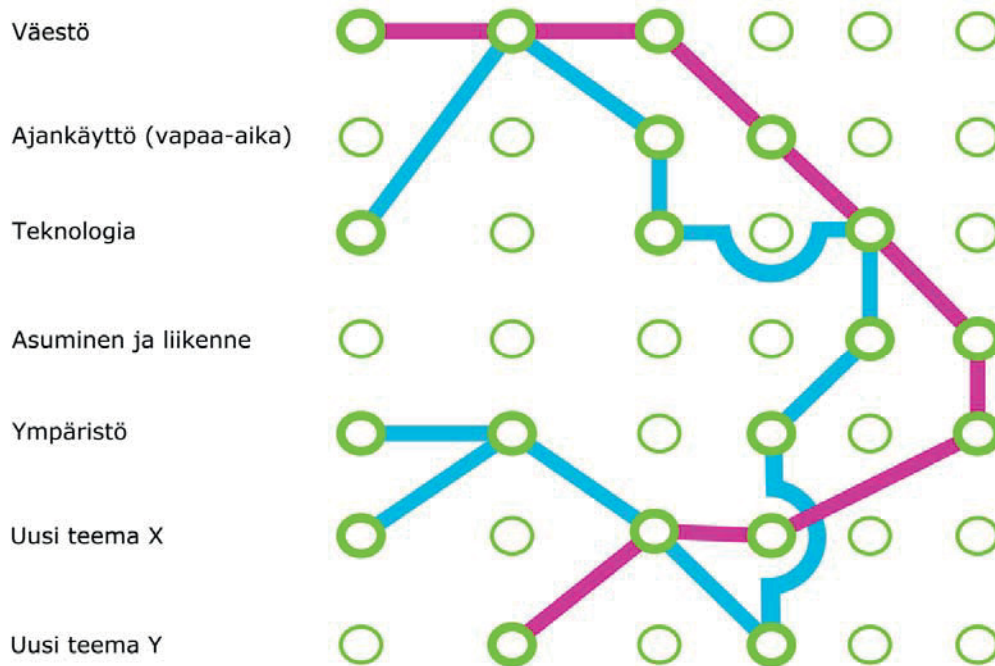
3.2. Työpajojen toteutus ja aineisto

Virkistyskäytön tulevaisuustyöpajoja toteutettiin kolme, Vantaalla ja Rovaniemellä keväällä 2015 sekä Joensuussa syksyllä 2015. Työpajoihin osallistui 39 virkistyspalvelu- ja liikunta-alan, matkailun, maankäytön suunnittelun ja metsäsuunnittelun asiantuntijaa ja tutkijaa sekä neljä työpajojen järjestäjä, yhteensä 43 henkilöä. Työpajoihin osallistui Vantaalla 10, Rovaniemellä 12 ja Joensuussa 17 henkilöä. Osallistujat edustivat kunnan tai maakunnan maankäytön suunnittelusta vastaavia tahoja, metsätalouden organisaatioita (Suomen metsäkeskus, Tapio, MTK), Metsähallitusta, yliopistoja ja korkeakouluja (Helsingin yliopisto, Lapin yliopisto, Itä-Suomen yliopisto, Karelia AMK), ulkoilujärjestöä (Suomen Latu ry), valtionhallintoa (MMM) sekä tutkijoita Luonnonvarakeskuksesta.

Kunkin työpajan kesto oli 3–4 tuntia (aamupäivä tai iltapäivä). Työpajan työskentely jaksottui kolmeen osaan: työpajan järjestäjien taustoittavaan johdantoon sekä kahteen osatyöpajaan, joista ensimmäinen käsitteli virkistyskäytön toimintaympäristöä ja sen muutostekijöitä sekä tulevaisuuskuvien hahmottamista, ja toinen osa koostui ”tulevaisuuden tekemisen” hahmottamisesta (liite 1).

Työpajojen osanottajat jaettiin kahteen tai kolmeen 6-7 hengen ryhmään. Kukin ryhmän sai käyttöönsä tulevaisuuden muutostekijöitä kuvaavan posterin (taulukko 2) ja tulevaisuuden tekemistä kuvaavan posterin (taulukko 3). Keskustelujen taustaksi ryhmät saivat myös ennakkotehtävänä toteutetussa mind mapissä tuotettuja muutostekijöitä. Lista muutostekijöistä oli lyhyin ensimmäisessä työpajassa, joka järjestettiin Vantaalla ja se päivitettiin aina ennen seuraavaa työpajaa. Näin mind map -tehtävä pohjusti työpajatyöskentelyä ja mind mapissä esille tuodut muutostekijät pystyttiin helposti poimimaan mukaan tulevaisuustaulukkaan. Ensimmäisessä vaiheessa keskusteluissa nousseet muutostekijät koottiin taulukossa annettuihin pääryhmiin (taulukko 2). Ryhmä saattoi myös nimetä yhden tai useamman uuden muutostekijäryhmän ja nostaa ne taulukkaan. Lopuksi keskustelujen pohjalta ryhmä muodosti ja nimesi yhden tai kaksi tulevaisuuskuvaavaa ja liitti niihin tärkeimmät muutostekijät. Tulevaisuuskuvan muodostamista on kuvattu alla (kuva 2). Tämän vaiheen lo-

puksi ryhmä esitteli tulevaisuuskuvat muille ryhmille. Sen jälkeen ryhmissä työstettiin valittuja tulevaisuuskuvia ja pohdittiin toimintaa niiden toteutumiseksi. Toteuttamistaulukon (taulukko 3) avulla käytiin läpi valitut tulevaisuuskuvat ja niiden toteutumiseen vaikuttavat tärkeimmät tekijät ja asiat kirjoitettiin lapuille, jotka liimattiin posteriin. Lopuksi kukin ryhmä esitteli toteuttamistaulukot muille ryhmille.

Kuva 2. Tulevaisuuskuvien valinta. Ympyrät edustavat muutostekijöitä, joista esimerkissä on muodostettu kaksi vaihtoehtoista tulevaisuuskuvaa (eri värit).

Tässä raportissa on yhdistetty materiaalia kaikista kolmesta työpajasta sekä mind map -kyselystä. Keskustelun pohjaksi kootun materiaalin ja valmiiden teemojen eli muutostekijöiden (väestö, ajankäyttö, teknologia, ympäristö, asuminen ja liikenne) lisäksi ryhmiä kannustettiin tunnistamaan muita muutostekijöitä. Tärkeää oli koota erilaisia vaihtoehtoisia muutostekijöitä ja keskustella myös vaihtoehtoisista suunnista. Tulosten raportoinnissa pyritään säilyttämään mahdollisimman pitkälle se ajatus tai muotoilu, jolla asia on nostettu esille työpajassa tai sitä tukeneessa mind map -kyselyssä. Tämä tehdään kuitenkin niin, että lukijalla on mahdollisuus ymmärtää taustalla ollut ajatus ja keskustelun kulku. Sen vuoksi yksittäisiä ajatuksia on jossain tapauksessa tarkennettu lisäyksiin.

Työpajatyöskentely tuotti myös runsaan määrän muutostekijöitä, jotka kirjattiin taulukoihin. Niiden lisäksi oli vielä paljon keskustelua, joka on pidetty mielessä aineistoa analysoidessa. Jokainen ryhmä muodosti yhden tai kaksi tulevaisuuskuvaa ja teki yhden tulevaisuuskuvan pohjalta toimintataulukon. Ryhmät tuottivat kymmenen tulevaisuuskuvaa ja seitsemän toimintataulukkoa. Kolmea tulevaisuuskuvaa ei viety toiminnantarkasteluun. Tämä siksi että kolme ryhmää tuotti kaksi tulevaisuuskuvaa, mutta aikarajoituksen takia kukin ryhmä täytti vain yhden toimintataulukon.

4. Työpajojen tulosten analysointi ja raportointi

Työpajat mahdollistivat virkistysmahdollisuuksien suunnittelun ja ulkoilupalvelujen tuottamisen asiantuntijoiden kohtaamisen ja keskustelut tulevaisuuden yhteiskunnasta ja virkistysmahdollisuuksista. Työpajat ja sitä edeltäneet kyselyt tuottivat runsaasti erilaista materiaalia, jota voidaan hyödyntää tulevaisuustyössä. Tulosten raportointi jakautuu kolmeen osaan. Aluksi esitämme tulevaisuutta muokkaavat muutostekijät teemoittain. Muutostekijöitä kuvattaessa kaikkien työryhmien tuloksia ja mind map tuloksia tarkastellaan yhdessä. Kaikkia esitettyjä muutostekijöitä ei kytketty tulevaisuuskuviin, mutta toisaalta muutamat tekijät, esimerkiksi väestön ikääntyminen tai keskittyminen, olivat yhteisiä eri tulevaisuuskuville. Seuraavaksi kuvaillaan kaikki ryhmien muodostamat tulevaisuuskuvat. Niistä on rakennettu yksittäisten muutostekijämainintojen pohjalta yhtenäinen tarina. Kolmanneksi selostetaan tulevaisuuden tekemistä koskevat tulokset yhdistäen eri työryhmien tuloksia, sillä pitkälti samat toimijat, asiakkaat, tietotarpeet ja arvot esiintyivät kaikkien työryhmien tuloksissa. Sen sijaan muutosprosesseja, ajureita ja esteitä käsitellään yksittäisiin tulevaisuuskuviin liittyvinä.

4.1. Toimintaympäristön muutostekijät

Väestö

Yhtenä merkittävänä tulevaisuuskuvana nähtiin väestön keskittyminen ruuhka-Suomeen. Pohjoisessa keskittymiksi nimettiin myös matkailukeskukset ja kaivospaikkakunnat. Tosin pohjoisen yhdessä työpajaryhmässä arveltiin, että voi tulla myös vastavoimana uuslokalisaatio eli keskittymisen loppuminen.

Väestön ikääntyminen nostettiin esiin sekä kaikissa työpajaryhmissä että mind mapin tuloksissa. Ikääntymiseen liittyi positiivisia asioita kuten eläkeläisten toimintakyvyn paraneminen ja varallisuuden kasvu. Toisaalta huolta kannettiin niin eläkeläisten kuin muun väestön osalta varallisuuserojen kasvusta ja väestön polarisoitumisesta kunnon ja varallisuuden suhteen: elämäntapa- ja elintasoerojen nähtiin kasvavan. Myös terveydestä huolehtimisessa nähtiin eroja: toiset huolehtivat terveydestään paremmin kuin toiset ja huolehtiminen jää yhä enemmän yksilön vastuulle.

Väestön polarisoitumista arvioitiin tapahtuvan muissakin kuin ikääntyvien ryhmässä. Liikkumattomien ja paljon liikkuvien terveysintoilijoiden ryhmät erkanevat entisestään. Lasten ja nuorten liikumattomuus nähtiin haasteena. Esteettömien palvelujen kysynnän arveltiin kasvavan ja luontoon pääsyn helppouden tulevan tärkeämmäksi. Maahanmuuton ja pakolaisuuden arvioitiin lisääntyvän huomattavasti. Sen myötä monikulttuurisuus lisääntyy, ajatusmallit ja harrastustavat muuttuvat ja kulttuuripohja erilaistuu. Maahanmuuttajaväestön integroituminen herättää kysymyksiä.

Väestösiossa pohdittiin myös luontosuhdetta ja sen muutosta. Luonnosta vieraantumista ja luontosuhteen heikkenemistä etenkin lapsuudessa pidetään todennäköisenä. Toisaalta kiinnostuksen luontoon nähdään lisääntyvän terveyteen liittyen: ”Kiinnostus luonnonyrtteihin ja villiruokaan kasvaa”, ”Luonnon terveyshyödyt tiedostetaan entistä paremmin” ja ”Omasta terveydestä huolehtiminen” on osa luontosuhdetta etenkin ruuan ja liikunnan kannalta.

Terveys nousi esiin väestökysymysten yhteydessä, mutta yksi ryhmä halusi nostaa sen myös omaksi teemäkseen. Ryhmä katsoi kansansairauksien lisääntyvän ja liikkumattomuuden tulevan ongelmaksi. Mind mapin tuloksissakin nostettiin esiin kansalaisten terveydentilan heikkeneminen ja kansanterveyden kustannusten nousu sekä työkyvyn ylläpitoon kohdennettujen resurssien lisätarve. Ihmisille oma terveys on yhä tärkeämpi ja sitä seurataan, mutta seurantaan tarvitaan myös tukea.

Ajankäyttö

Suurten ikäluokkien eläköityminen on suuri kysymys myös ajankäytön kannalta. ”Eläkeläisillä on aikaa” todettiin useassa ryhmässä. Ajankäytön nähtiin myös pirstaloituvan: kaivataan nopeaa virkistystä ja tehokasta vapaa-aikaa, lomat lyhenevät ja virkistyskäyntien kesto lyhenee. Kiinnostus keskityy näin ollen nopeasti saavutettaville luontoalueille ja helppous on tärkeää. Tämäkin kehitys näkyy polarisoitumisena: niillä, joilla on aikaa, on vähän rahaa, kun taas niillä, joilla on rahaa, on vähän aikaa.

Vapaa-ajasta myös kilpaillaan yhä enemmän. Ulkomaille matkustaminen on edullista. Erilaista ”heimoistumista” tapahtuu ja uusien lajien harrastajamäärät lisääntyvät. Hyötyliikunnan arveltiin lisääntyvän, ja esimerkiksi maa- ja metsätaloudesta voi tulla vapaa-ajan harrastus. Myös extreme-lajien harrastus lisääntyy.

Työn ja vapaa-ajan raja hälvenee ja sekoittuu. Työtä tehdään paljon muuallakin kuin toimistolla ja kotona. Etätyön lisääntyminen nostettiin esiin kolmessa ryhmässä. Myös mind map -kommenteissa etätyön lisääntyminen tuli esiin. Etätyöhön liitettiin maalle muuttaminen, ajankäytön vapaus ja virkistysmahdollisuus työn lomassa.

Teknologia

Teknologian osalta ensimmäinen keskeinen tulevaisuuden vaihtoehto on mobiililaitteiden lisääntyvä käyttö luonnossa liikuttaessa. Esimerkkejä työpaja-aineistosta ovat ”Mobiililaitteet- ja palvelut”, ”Älypuhelinsovellukset liikuttavat”, ”Ubiikki internet” ja ”Kaikilla on älylaitteet”. Ehdotettiin myös sovellusta, joka kertoisi kävijämäärästä ja ulkoilualueiden ruuhkaisuudesta. Mind mapin vastauksista tähän aihepiiriin kuuluvat esimerkiksi ”Erilaiset mobiili- ym. tekniset sovellukset opastuksessa, liikunnan seuraamisessa yms.” ja ”Opastus mahdollista eri kieliversioilla”. Tiivistettynä voidaan sanoa, että mobiililaitteiden koettiin helpottavan luonnossa liikkumista.

Toinen teknologiaan liittyvä keskeinen tulevaisuuden mahdollisuus on uusien liikuntalajien kehitys. Osa näistä hyödyntää mobiililaitteita. Työpajoissa esiin nousivat esimerkiksi ”uudet liikuntamuodot esim. geokätköily” ja ”Sovellusriippuvaiset lajit kasvattavat suosiota”. Mind mapissa mainittiin mm., että ”geokätköily, retkiluistelu ja muut sovellusriippuvaiset lajien harrastajamäärät kasvavat”. Teknologia nähtiin tässäkin mahdollistavana tekijänä.

Kolmas usein esiintyvä vaihtoehto oli uusien liikuntavälineiden kehitys, joka kytkeytyy vahvasti uusien lajien kehitykseen. Työpajoissa mainittiin mm. ”Uudet, yksilölliset, saasteettomat liikkumisvälineet” ja ”Virtuaalinen luontokokemus täydentää”. Mind mapeista puolestaan löytyy mainintoja, että ”Uudet liikkumisvälineet yleistyvät mm. sähköpyörät yms.”, ”Liikuntarajoitteisille apukeinoja” ja ”Varustelu lisääntyy”. Teknologia voi siis tuoda uusia käyttäjäryhmiä luonnon virkistyskäytön pariin.

Viimeinen keskeinen tulevaisuustila, turvallisuus, on laajin. Työpajoissa nähtiin, että ”Teknologia tasa-arvoistaa”, ”Paikantimet lisää tietoa”, ”Turvallisuus kasvaa” ja ”Esteettömyys vaatimuksena nousee ja monipuolistuu”. Lisäksi ehdotettiin ”Kaupunkilaisille mieluisat/uhkaavat paikat digikartoille”. Samaan turvallisuusnäkökulmaan liittyivät mind mapeissa ”Lisääntyvä turvallisuushakuisuus kaikessa toiminnassa” ja ”Turvallisuuden tunne kasvaa”. Asian käänttöpuoli nousi esiin vain työpajoissa esimerkiksi seuraavien vaihtoehtojen kautta ”(GPS) Riippuvuus teknologiasta” ja ”Ilman teknologiaa ei uskalleta liikkua (kännykät, GPS:t)”. Toisaalta siis teknologian koettiin lisäävän turvallisuutta, toisaalta ihmiset voivat luottaa teknologiaan liikaakin, jolloin ”avuttomuus” lisääntyy.

Rovaniemellä toinen ryhmistä lisäsi työpajatyöskentelyssä uuden teeman, motorisoidun virkistyskäytön. Siihen kytkettiin kolme muuttujaa: ”Motorisoitu virkistyskäyttö: merkitys nousee”, ”Freeride -alueet kelkkailijoille” ja ”Reittiverkosto mönkijöille”. Myös toinen Rovaniemen ryhmistä lisäsi teknologiaan muuttujan ”Motorisoitu liikkuminen lisääntyy maastossa”. Motorisoidun virkistyskäytön merkitys on siis Pohjois-Suomessa suurempi, mikä johtunee osin matkailun tärkeydestä, mutta myös etäisyyksistä ja laajoista luontoalueista.

Ympäristö

Ryhmätyöskentelyissä vahvaksi nousi teema lähiluonnosta ja sen merkityksen kasvusta, samalla korostettiin lähivirkistyspaikkojen tärkeyttä. Nähtiin, että tulevaisuudessa kuntien ja taajamien veto-voimaiset metsät ja luontokohteet houkuttavat enemmän kävijöitä ja voivat toimia matkailuvaltteina. Jatkossa luonnon terveys- ja hyvinvointivaikutukset tiedostetaan selvemmin ja niitä hyödynnetään. Urbanissa ympäristössä ulkoillaan enemmän rakennetussa ympäristössä. Samalla muihinkin luontokohteisiin kaivataan enemmän palveluita kuten reittejä, virkistysrakenteita (nuotiopaikat, laiturit) ja turvallisuutta. Saavutettavuutta parantavat hyvät julkisen liikenteen yhteydet virkistysalueille.

Maankäytön muutokset johtavat siihen että virkistyskäyttöä tukevat ekosysteemipalvelut pirstaloituvat ja biodiversiteetti vähenee. Mind map vastauksissa esillä ovat erilaiset maankäytön tiivistämisen seuraamukset, joita ilmentävät havainnot ”Kaupungeissa viheralueiden määrä pienenee”, ”Virkistysalueiden käyttöpaine kasvaa” ja ”Luonnonmukaisten virkistysalueiden saavutettavuus heikkenee”. Heikkenevä kaupunkien ilmanlaatu ja lisääntyvä roskaantuminen mainittiin myös yhdessä ryhmäkeskustelussa.

Ilmastonmuutos ja sen vaikutukset virkistyskäytölle nostettiin esille ryhmien keskusteluissa ja mind map tuloksissa. Jatkossa odotetaan sateisuuden ja pilvisyyden lisääntyvän ja samalla lumisuuden vähenevän ja lumisen kauden pituuden lyhenevän. Vaikutukset virkistyskäyttöön nähdään selkeimmin talven ulkoilussa. Talveen liittyvien ulkoiluharrastusten mahdollisuudet keskittyvät Pohjois-Suomeen ja samalla heikentyvät Etelä-Suomessa. Toiset harrastajaryhmät hyötyvät muutoksesta ja harrastusten suosio voi kasvaa, esimerkkinä tästä on veneily, tai harrastus voi korvautua jollain muulla, kuten esimerkki pyöräilystä kertoo: ”Läskipyörät suksien tilalle”.

Luonnonvesien laatuun liittyen nähtiin vastakkaisina kehityssuuntina sekä laadun paranemista että heikkenemistä. Yksi ryhmistä arvioi taajamien vesistöjen vedenlaadun tulevaisuudessa parantuvan ja tuovan myönteisiä vaikutuksia virkistyskäyttöön. Itämeren tilanne nousi esille kahdessa ryhmässä. Arvioitiin, että Itämeren tilanne voi heikentyä parannustoimenpiteistä huolimatta. Mind map vastauksista kävi ilmi samanlainen muutossuunta, jossa luonnonvesien arvellaan saastuvan enemmän ja niiden käyttökelpoisuuden heikkenevän.

Ryhmätöissä keskusteltiin lajistomuutosten vaikutuksista virkistyskäyttöön. Villisika- ja valkohäntäpeurakantojen oletetaan voimistuvan, ja niillä odotetaan olevan vaikutusta myös metsästyskulttuurin muuttumiseen. Ne voivat monipuolistaa metsästystä harrastuksena, tuoda lajin pariin uusia harrastajia, mutta toisaalta ne voivat lisätä ristiriitoja maanomistajien ja metsästäjien välillä.

Hirvikärpästen ja punkkien lisääntyminen yhdistettiin selvästi terveyshaittoihin, mutta niiden lisäksi nähtiin myös negatiivinen yhteys virkistyskokemukseen. Syntyy ”emotionaalinen maantiede”, jossa tiettyihin paikkoihin voi yhdistyä voimakkaita negatiivisia virkistyskokemuksia. Uhkana nähtiin myös se, että mielikuva luonnon vaarallisuudesta yleistyy.

Jako urbaaneihin alueisiin ja maaseutuun näkyi erityisesti lähiluontoon ja maisemaan liittyvissä keskusteluissa. Elinvoimaisten kylien sijaan maaseudun autioituminen ja kulttuurimaiseman muutos on mahdollinen skenaario. Talousrakennukset häviävät (tai rapistuvat), ja laiduntavat ja maisemaa elävöittävät lehmät katoavat. Muita teemoja, joita liitettiin maisemien muuttumiseen, olivat ilmastonmuutokseen liittyvät tekijät: tuulivoiman rakentaminen, puulajisuhteiden muutokset, kuten lehtipuiden osuuden kasvu ja kuusettuminen, sekä roudattomuuden vaikutus talvihakkuisiin. Roudattomuus vähentää hakkuita talvella ja voi lisätä hakkuiden maisemajälkiä.

Suojelualueet nousivat myös esille tulevaisuustarkasteluissa. Niiden käytön arveltiin lisääntyvän ja tulevaisuudessa ”Kansallispuistot ovat yhä suosituimpia”. Nähtiin myös, että suojelualueiden monipuolisempi tai ”avoimempi” käyttö lisääntyy jatkossa. Mind map vastauksista mainittiin, että ”Luonnonsojelualueet muuttuvat toiminnallisiksi ja matkailun merkitys niiden ylläpitorahojen jaossa korostuu”.

Muutokset ympäristössä johtavat ristiriitojen lisääntymiseen virkistyskäytössä. Esimerkiksi otettiin biotalouden kasvu, jonka myötä ristiriidat maankäytössä voivat lisääntyä. Keskusteltiin myös paikallisuuden (lokalisaatio) merkityksestä, joka nähtiin vastavoimana keskittymiselle.

Yksi esiin nousut näkemys oli, että ihmisten ympäristötietoisuus kasvaa ja monimuotoisuuden arvostus nousee. Mind map vastauksissa on esillä myös samankaltainen, mutta vastakkainen muutos: ”Luonnon tunteminen vähenee”.

Asuminen

Asumisen keskeisenä muutossuuntana nähtiin kaupungistumisen jatkuminen ja väestön keskittyminen kaupunkikeihin. Kaupunkien keskustat ja erityisesti suuret kaupungit tiivistyvät, ja maankäytöstä on kova kilpailu. Asumisessa vaikuttavat yksinasuvien määrän kasvu ja tarpeet. Asumisessa korostuvat yksilöiden tarpeet. Tämän kehityksen seurauksena maaseutu ja erityisesti syrjäseudut autioituvat.

Kun kaupungit tiivistyvät, viheralueet pienenevät, minkä seurauksena virkistysalueiden käyttöpaine kasvaa. Viherkäytävät jäävät muiden maankäyttötarpeiden jalkoihin. Tämän takia virkistyskäytön taloudellisten arvojen osoittaminen on entistään tärkeämpää. Uhkana on, että virkistysalueet ruuhkautuvat ja yhteentörmäykset (konfliktit) lisääntyvät (”kaupunkien tiivistäminen > virkistyskäytön konfliktit”).

Lähiluonnon, julkisten ja yhteisten virkistyskohteiden merkitys kasvaa, kun omien pihojen määrä ja merkitys vähenee: ”Virkistysalueiden odotetaan löytyvän läheltä kotia tai vapaa-ajan asuntoa”. Kaupungeissa luontokohteiden helppo saavutettavuus on tärkeä ja kohteiden saavutettavuus mahdollisesti paranee. Virkistyspalvelujen hyvä laatu on tärkeä (kunto, saavutettavuus). Virkistys tapahtuu yhä enemmän rakennetussa ympäristössä kaduilla, puistoissa, pienissä lähirentoutumispuistoissa. Myös rakennettujen liikuntapaikkojen tarve kasvaa. Tarvitaan tilaa ja luontoa sosiaaliseen yhdessäoloon eli ihmisten tapaamiseen. Kiinnostus kaupunkiviljelyyn kasvaa.

Kaupungeissa luontosuhde heikkenee ja konfliktit lisääntyvät sekä luonnossa liikkumisen taidot heikkenevät. Lisääntyvä kerrostaloasuminen vieraannuttaa luonnonalueiden käytöstä. Virkistysympäristöt voivat olla myös sisätiloissa.

Maaseudulla virkistyspalvelut keskittyvät, tarvitaan omaa autoa. Maaseudulla virkistyspalvelujen laatu (alueiden kunto, saavutettavuus) voi heiketä. Paikat, jotka eivät ole lähellä ja saavutettavia, häviävät. Toisaalta lähiluonnon merkitys kasvaa ja asutaan useammin lähellä luontoa, jolloin luontosuhde vahvistuu. Luontomatkaileu keskittyy matkailukeskuksiin.

Vapaa-ajan asuminen

Monipaikkainen asuminen ja loma-asuminen yleistyvät. Tämä tuo väestöä maaseudulle. Ilmiötä voidaan kutsua myös kakkosasumiseksi. Toisaalta vapaa-ajan asumisen eli mökkeilyn taso nousee. Perinteinen kesäaikainen, vaatimattoman varustetason mökkeily vähenee. Vuokramökkikylät voivat yleistyä. Yleisempänä trendinä nähtiin, että tämän kehityksen myötä mökkiasumiseen liittyvä virkistyskäyttö lisääntyy.

Liikenne

Yksityisautoilu lisääntyy haja-asutusalueilla, mutta vähenee kaupungeissa. Myös auton omistaminen vähenee ja ajokorttittomuus lisääntyy. Yksityisautoilu muuttuu liikkumispalveluksi. Kävelyn ja pyöräilyn osuus kasvaa ja merkitys liikkumismuotona korostuu. Tarvitaan viisasta kaupunkisuunnittelua, jossa pyörätiet ja niiden sijoitus ovat keskeisessä osassa.

Etenkin maaseudulla pääsy virkistyspaikoille on epätasa-arvoista (autoriippuvuus). Myös kaupungeista pääsy laajoille luontokohteille voi heiketä. Toisaalta kaupungeissa lähivirkistys suosio nousee trendiksi, jolloin liikkumisen (matkustamisen) tarve vähenee.

Julkisen liikenteen palvelukyky maaseudulla heikkenee nopeasti. Kimppakyydit tulevat yleisemmiksi, sillä some (sosiaalinen media) antaa työkalun niiden organisoimiseen. Erilaiset liikkumismuodot lisääntyvät. Virkistyskohteet, joihin on julkinen liikenneyhteys, lisäävät suosiota.

Matkailupaine kasvaa, ja matkustetaan entistä kauemmaksi.

Yhteiskunta ja instituutiot, sääntely ja jokamiehen oikeudet

Työpajoissa ryhmät määrittivät merkittäviksi muutostekijöiksi myös teemoja, jotka liittyvät yleisempään yhteiskunnan tai globaalin maailman kehitykseen, lainsäädäntöön ja sääntelyyn. Erityisesti pohdittiin jokamiehen oikeuksien tulevaisuutta.

Koko yhteiskunnan polarisoituminen on seuraus arvostiridoista ja siitä arveltiin seuraavan konflikteja. Uhkana nähtiin, että julkisen sektorin (kunnat, valtio) ja sen talouden heikkeneminen murentaa virkistysalueiden ja -palvelujen käytön ja hoidon suunnittelun tasoa nykyisestä.

Nykyisen lainsäädännön joiltakin osin tiukka tulkitseminen ja toisaalta ympäristölainsäädännön löyhentyminen voivat muodostua ongelmaksi virkistyspalvelujen tarjoamisen ja hoidon kannalta. Tiukentunut talkoiden ja palveluiden sääntely aiheuttaa haasteita ja ongelmia kolmannen sektorin hyödyntämiseen virkistyspalvelujen ylläpidon tukena. Esimerkiksi turvallisuuden ja jätehuollon lisävaatimukset aiheuttavat lisäkustannuksia ja seurauksena on, että palveluja keskitetään. Tiukat turvallisuusnormit rajoittavat olosuhteita ja palveluja.

Positiivisena muutossuuntana nähtiin moniammatillisuus ja asiantuntemuksen lisääntyminen. Tulevaisuudessa tutkimuksen ja käytännön välinen kuilu kapenee.

Metsä- ja maatalousmaiden verotuksen muutos voi olla uhka jokamiehen oikeuksien säilymiselle tulevaisuudessa. Jokamiehen oikeudet arvioidaan arvomuutosten valossa. Myös kaupallinen käyttö ja jokamiehen oikeuksien pelisääntöjen rikkomukset voivat johtaa uudelleenarviointiin. Virkistyspalvelujen maksullisuuden arveltiin lisääntyvän.

Kahdessa ryhmässä nostettiin esiin myös ajatuksia siitä, että jopa geopoliittinen katastrofi on mahdollinen. Esimerkkinä mainittiin, että globaalitalous voi romahtaa ja sen seurauksena suomalaisten täytyy tuottaa kaikki ravinto omassa maassa. Tällöin luonnonvarojemme käyttö mullistuu täysin.

Palvelut ja tuotteistaminen

Yksi ryhmä lisäsi merkittäväksi muutostekijäksi palvelut ja kaksi ryhmää tuotteistamisen. Mind mapin kommenteissa puhuttiin väestön yhteydessä palvelujen tuottamisen vapaaehtoisuudesta ja hinnoittelusta.

Tuotteistettuja ulkoilupalveluja arvioidaan tarvittavan enemmän uusavuttomuuden kasvaessa ja elämysmatkailun trendien vaihtuessa nopeasti. Esimerkiksi otettiin polkujuoksun nopeasti kasvanut suosio. Yksi ryhmä arveli tuotteistamisen lisääntyvän myös siksi, että jokamiehen oikeuksia rajoitetaan.

Luonnon monimuotoisuuden tuotteistamisenkin katsottiin laajenevan. Suomi-tuotetta pitäisi markkinoida paremmin: "Reseptillä virkistäytymään Suomeen". Luontoa voitaisiin hyödyntää sosiaali- ja terveyspalveluissakin. Samoin etätyötä voitaisiin tuotteistaa tarjoamalla esimerkiksi matkailukeskuksissa kokoontumis- ja työtiloja sekä sosiaalisia yhteisöjä etätyöntekijöille. Hyvinvointipalvelut ja green care mainittiin mind map kommentteissa.

Vapaaehtoistoimintaa kommentoitiin etenkin mind mapissa. Vapaaehtoisuuden arvioitiin muuttuvan ja yhdistystoiminnan tulevan kaupallisemmaksi.

Arvot

Arvot nousivat erillisenä teemana esiin sekä Rovaniemen työpajassa että mind mapissa. Työpajassa arvoihin yhdistettiin yhdeksän muuttujaa ja mind mapissa kaksi. Arvoista keskusteltiin lisäksi työpajatyöskentelyn viimeisessä vaiheessa, jonka tulokset esitellään edempänä.

Työpajassa tulevaisuuden mahdollisiksi arvoiksi nostettiin seuraavat asiat: "Luonnon virkistyskäyttö on tasa-arvoista", "Ympäristötietoisuus lisääntyy", "Vastuullisuus", "Jakamistalous", "Yhteisöllisyys korostuu", "Kiinnostus luonnonyrteihin, villiruokaan, lähiruokaan", "Oman hyvinvoinnin edis-

täminen ja siihen keskittyminen”, ”Yksilöllisyys korostuu” ja ”Virkistyskäyttö tulee entistä enemmän maksulliseksi”. Osa näistä on asioita, jotka nousivat muissa ryhmissä esiin muiden teemojen alla. Mind mapissä arvoiksi nostettiin ”Luontoarvojen merkitys yhtäältä korostuu, toisaalta luonnosta vieraannutaan” ja ”Hyvinvoinnin arvostus kasvaa”. Keskustelu arvoista koski pääasiassa luontosuhdetta ja hyvinvointia.

4.2. Tulevaisuuskuvat

Tulevaisuustyöskentelyn seuraavassa vaiheessa ryhmiä pyydettiin valitsemaan muutostekijöistä selkaiset, jotka voisivat yhdessä muodostaa tulevaisuuskuvan. Tulevaisuuskuvat pyydettiin nimeämään ja yksi ryhmän valitsema jäsen esitteli ryhmän tulevaisuuskuvat kaikille työpajan jäsenille. Tulevaisuuskuvien muodostamisella haettiin vaihtoehtoisia tulevaisuuden tiloja, joita voitaisiin hyödyntää virkistyskäytön suunnittelun tukena. Tulevaisuuskuvat saattoivat myös muodostua vaihtoehdoista, jotka eivät olleet kaikkein todennäköisimpiä tämänhetkisen tiedon valossa.

Polarisoitunut yhteiskunta

Väestö jakautuu usean eri tekijän suhteen. Tulevaisuutta tarkastellaan kahden ääripään kautta, jotka yhdessä muodostavat kokonaisuuden. Polarisoituminen näkyy mm. suhteessa luontoliikuntaan, sillä osa on vähän liikkuvia ja osa paljon liikkuvia terveysintoilijoita. Ääri vaihtoehdoissa kiireiset työssäkäyvät haluavat hektisesti nopeata virkistäytymistä ja toisaalta esimerkiksi eläkeläisillä on runsaasti aikaa ulkoiluun. Varallisuuserot selittävät kahtiajakautumista. Ne, joilla on rahaa hankkivat asunnon vihreästä ympäristöstä, veneen ja vapaa-ajan asunnon. He, joilla on vähemmän varaa, asuvat tiiviillä asuinalueilla ja ovat yhteiskunnan tuottamien virkistyspalveluiden varassa. Erot näkyvät myös suhteessa luontoon ja osalla suhde heikkenee voimakkaasti. Voimakas kaupungistuminen heikentää luontosuhdetta. Terveiden epätasa-arvo lisääntyy ja myös alueiden eriarvoistuminen kiihtyy. Virkistyskäyttö kaupallistuu yhä enemmän ja sen vuoksi hyvätuloiset ovat selkeä ryhmä tuotteistetuille virkistyspalveluille. 'Polarisoitunut yhteiskunta' tulevaisuudessa on tärkeää miettiä miten julkisen sektorin virkistyspalvelut resurssoidaan ja mikä on julkisen sektorin rooli virkistyspalvelujen tarjoajana. Tällä on ratkaiseva merkitys sille kuinka paljon väestö polarisoituu. Julkisin varoin tuotetut palvelut tulisi kohdistaa juuri vähäosaisemmille. Teknologia luo mahdollisuuksia tasapuolisesti kummankin ääripään ryhmille ja voidaan nähdä tasa-arvoistavana tekijänä.

Suomalaiset lähellä luontoa

Uuden sukupolven luontosuhteen heikkeneminen ja maahanmuuttajien tuoma monikulttuurisuus ovat haasteita, joihin voidaan vastata hyödyntämällä some:a ja digiteknologiaa. Lähiluonto tarjoaa mahdollisuuden ympäristötietouden kasvattamiselle (kimppakyydit), kiinnostukselle kaupunkiviljelyyn, ja luonnonlukutaitojen ja luontosuhteen kehittymiselle ja vahvistamiselle. Yksin asumisen lisääntyminen, koveneva kilpailu vapaa-ajasta ja kaupunkien tiivistyminen ovat tekijöitä, jotka korostavat lähiluonnon merkitystä.

Maahanmuuttajat lähellä luontoa

Maahanmuuttajien määrä lisääntyy ja uussuomalaisista muodostuu merkittävä väestön osa, jolla on moninainen kulttuurinen tausta ja siksi myös moninainen suhde luontoon ja erilaisia ulkoilutottumuksia. Luonto ja ulkoilu voivat toimia kotouttamisen välineenä, jossa kansalaistoiminnalla ja kehittämällä sosiaalisia mahdollisuuksia (ihmisiä, tiloja, paikkoja) voidaan edistää maahanmuuttajien integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Luonto kaikille

Luonnon terveyshyödyt tiedostetaan entistä paremmin. Hyväkuntoisten ikääntyneiden määrä kasvaa. Eläkeläisillä on aikaa ja varoja. Älylaitteet auttavat turvallisuuden vahvistamisessa. Lähiluonnon merkitys kasvaa, kun omia pihoja on harvemmalla. Loma-asuminen yleistyy ja monipaikkaistuu. Matkailijat haluavat kokea paikallisuutta, jota voidaan tarjota matkailijoiden omatoimisen virkistyskäytön tukemisella. Luonnon virkistyskäytössä toteutuu tasa-arvo, hyvä ympäristötietoisuus, vastuullisuus, yhteisöllisyys ja jakamistalouden periaatteet.

Luonto eliitille

Näköpiirissä olevia uhkia ovat luontosuhteen heikkeneminen, kansanterveyden ja myös nuorison fyysisen kunnan heikkeneminen, työkyvyn ja työssä jaksamisen ongelmat, sosiaali- ja terveysongelmien lisääntyminen, ajankäytön pirstaloituminen, elämäntapa- ja elintasoerojen kasvaminen ja ulkoilutaitojen (hiihto) rapistuminen. On todennäköistä, että pääsy virkistyspaikoille vaatii omaa autoa, virkistyspalvelut keskittyvät ja tulevat maksullisiksi. Arvona korostuu oman hyvinvointiin ja yksilöllisiin valintoihin keskittyminen.

Tämä on uhkakuva, joka tulee ehkäistä, jotta luonnosta saatavia hyvinvointi- ja terveysvaikutukset ovat kaikkien ulottuvilla. Muuten luonnosta voivat nauttia vain hyväosaiset.

Virkistyskäytön valintatalo

Väestö keskittyy paitsi kaupunkikeskuksiin myös maaseudun matkailukeskuksiin ja kaivospaikkakunnille. Keskittymisen vastavoimaksi voi nousta halu olla lähellä luontoa ja priorisoida ajankäyttöä. Tämän mahdollistaa lisääntyvä etätyö. Mahdollista on myös ”uuslokalisaatio” eli väestöliikkeen suunnan osittainen muuttuminen.

Luonnon tuotteistaminen lisääntyy. Virkistyskäyttö heimoutuu vahvasti: lajien kirjo kasvaa ja vanhatkin lajit, kuten perinteinen retkeily, palaavat jonkin heimon harrastukseksi. Motorisoidun virkistyskäytön merkitys kasvaa myös: moottorikelkkailijat tarvitsevat freeride -alueita ja mönkijät oman reittiverkoston. Maksullisuus lisääntyy. Virkistys-knowhow’sta tehdään vientituote. Virtuaalisuus monipuolistaa luontokokemusta, mutta ei korvaa sitä.

Lähiluonto

Tässä tulevaisuuskuvassa oli vahvana näkemyksenä ikääntyvä väestö, jossa ikääntyneet ovat aktiivisia liikkujia ja tarvitsevat lähiluontoa hyvinvointinsa tueksi. Muuta aikuisväestöä kuvaa kiire niin, että lyhyt luontokokemus lähiluonnossa riittää. Tyypillistä on myös organisoitu liikunta, joka tuo yhteisöllisyyttä ja jota hallinnoidaan ’härpäkkäiden’ (mobiililaitteiden) avulla. Ulkoilijat odottavat tietoa esimerkiksi ulkoilureiteistä mobiilisovelluksiin. Lasten ja nuorten ulkoilua tukevat toiminnalliset koulut, joissa opitaan luonnossa liikkumisesta ja luonnon antimista. Lähiluonto-tulevaisuudessa virkistyskäytöstä aiheutuu pieni hiilijalanjälki, kun matkustamista ei tarvita. Lähiluonnon laatuvaatimukset kasvavat. Kuvaan sopivat ’syötävät puistot’ eli kaupunkiviljelyn suosio. Kuntien ja valtion ylläpitämät virkistyspalvelut ovat tärkeitä, mutta onko niiden ylläpitäminen mahdollista? Jakautuuko Suomi Etelään ja Pohjoiseen, jolloin eri alueilla virkistyspalvelujen tarjonnassa on eriarvoisuutta?

Luontoon perustuva liiketoiminta

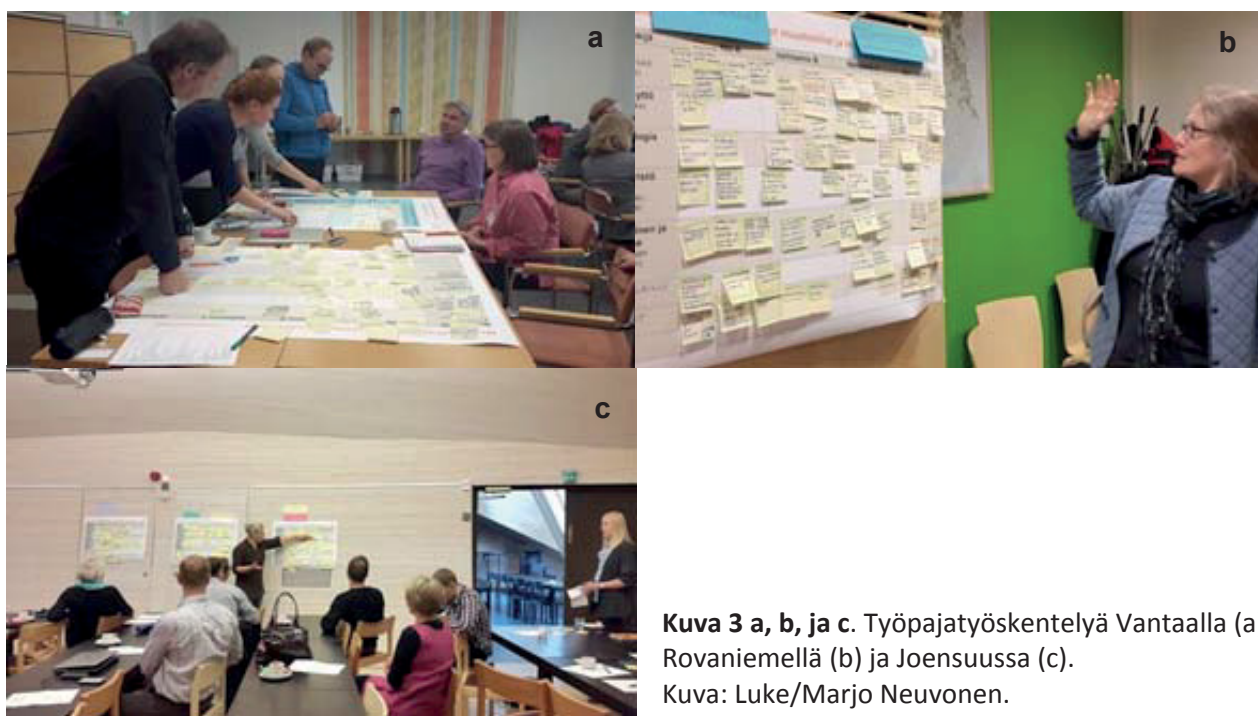
Suomalaisten keskuudessa kasvaa valmius maksaa virkistyskäytöstä. Kiinnostus luonnon tarjoamiin ruokiin (villiruoka) kasvaa, mutta ei ole itsestään selvää, että keräilytuotteet kuten marjat ovat jatkossa ilmaista ruokaa. Tietoa virkistyspaikoista halutaan digikartoille, joissa kerrotaan myös kansalaisten kokemuksia mieluisista ja ’turvallisuutta uhkaavista’ paikoista. Monipaikkainen asuminen yleistyy. Etätyö maaseudulla vaikuttaa positiivisesti työtehoon. Maksullisten luontomatkailupalvelujen käyttö kasvaa, ja se tarjoaa lisäelinkeinon maanomistajille.

Monipuolistuva Suomi

Sekä kansainvälinen matkailu että maahanmuutto Suomeen lisääntyvät. Monikulttuurisuus ja kansainvälisyys ovat yhä merkittävämmässä asemassa. Väestön ikääntyminen tasoittuu. Vallalla ei ole enää yhtä valtakulttuuria, vaan on erilaisia paikalliskulttuureita. Yhteisöllisyys on muutoksessa. Osalla on halu tehdä asioita yhdessä, osaa on mahdotonta houkuttaa mukaan. Vapaa-ajan suhteen ja kaudutaan kahtia sillä kiireiset työssäkäyvät haluavat virkistäytyä nopeasti ja tehokkaasti ja toisaalta on joukko aktiivisia eläkeläisiä, joilla on runsaasti vapaa-aikaa. Perinteisen mökkeilyn suosio hiipuu ja mökkeilyyn haetaan palveluita ja turvallisuutta, joita mökkikylät tuottavat. Kaupungistumisen myötä autottomuus yleistyy. Samalla kohteiden, jonne on toimivat julkiset yhteydet, suosio kasvaa. Palveluverkostolta vaaditaan enemmän, tarvitaan tarpeeksi laajat ja houkuttelevat virkistymähdollisuudet, samalla suuntaus on pois omatoimisesta retkeilystä.

Polarisoitunut tulevaisuus

Väestön määrä kasvaa ja väki kasaantuu ruuhka-Suomeen. Kaikkiaan suurin osa väestöstä asuu kaupungeissa ja taajamissa. Tämä keskittyminen muuttaa luonnon käyttötapoja. Vapaa-ajan arvo kasvaa, mutta siitä kilpailee moni toiminto ja vapaa-aika pirstaloituu työelämän muuttuessa. Virkistyskäytön tavat vaihtelevat suuresti harvaan asutun alueen ja ruuhka-Suomen välillä. Virkistysalueiden käytöstä pitää olla valmis maksamaan. Rakennettujen liikuntapaikkojen määrä kasvaa ja työnantajat tukevat virkistystä ja liikkumista. Uusavuttomuus lisääntyy, joten opastettuja, maksullisia elämyspalveluita tarvitaan yhä enemmän.

Kuva 3 a, b, ja c. Työpajatyöskentelyä Vantaalla (a), Rovaniemellä (b) ja Joensuussa (c).
Kuva: Luke/Marjo Neuvonen.

4.3. Miten tulevaisuus tehdään?

Tulevaisuuden tekeminen merkitsee tässä ajattelutapaa, jossa tulevaisuus nähdään tehtyjen valintojen ja päätösten ja tekojen toteutumana (Kuusi ym., 2013, s. 331). Ryhmätyöskentelyn toisessa osassa tavoitteena oli jatkaa pohdintaa tulevaisuuskuvista ja tunnistetuista teemoista tarkastelemalla niiden vaikutusta omaan toimintaympäristöön ja tunnistamalla toiminnan avaintekijät: kuka tekee, kenelle tehdään, mitä tehdään, sekä mitä tietoa tähän tarvitaan. Lisäksi haettiin muutostekijöitä (ajureita), jotka suuntaavat päätöksentekoa tai toimivat voimavaroina päätösten taustalla, esteitä tulevaisuuden toteutumisessa, sekä taustalta löytyviä arvoja. Toimintataulukot tehtiin seitsemälle tulevaisuuskuvalle.

Ryhmien löytämät toimijat, asiakkaat, tietotarpeet ja arvot soveltuvat useampaan kuin yhteen tulevaisuuskuvaan, ja siksi ne on tässä koottu yhteen kaikista toimintataulukoista. Ryhmät esimerkiksi tunnistivat laajan joukon virkistyspalvelutoimijoita ja tämä toimijakenttä tunnistettiin melko samankaltaisena eri ryhmissä. Sen sijaan muutosprosessit, ajurit ja esteet linkittyvät usein selvemmin tiettyyn virkistyskäytön tulevaisuuskuvaan, joten ne eritellään tulevaisuuskuviin mukaan.

Toimijoista yleisimmin mainittiin kaavoittajat tai suunnittelijat, yritykset, vapaaehtoisjärjestöt ja maanomistajat, joista kaikki mainittiin kuudessa ryhmässä. Maanomistajia listattiin usein monia, esimerkiksi sekä valtio ja kunta että yksityiset maan- tai metsänomistajat. Kouluttajat, opettajat tai varhaiskasvattajat koettiin listaamisen arvoiseksi toimijaryhmäksi viidessä ryhmässä. Useampi kuin yksi ryhmä mainitsi toimijoista myös virkistyskäytön infrastruktuurin tai hallinnon ylläpitäjät, Metsähallituksen, virkistysalueiden tai -palvelujen käyttäjät tai asukkaat, päättäjät tai lainsäätäjät sekä tutkimuslaitokset ja tutkijat. Muita toimijoita olivat metsäammattilaiset, sote -palvelujen tarjoajat, liikunta-alan toimijat, perhe, työpaikka, kotouttamistoimijat, (maahanmuuttajien) omien uskonto-kuntien johtajat, kyläyhteisöt, talkoot sekä media ja julkisuudenhenkilöt.

Asiakkaiden lista on monipuolisempi kuin toimijoiden, mihin vaikuttanee eri ryhmien erilainen tarkastelukulma. Useimmin mainittuja asiakasryhmiä olivat ikääntyneet ja maahanmuuttajat, jotka mainittiin neljässä ryhmässä. Lapset ja nuoret, paikalliset asukkaat ja matkailijat listattiin kolmessa ryhmässä. Kahdessa ryhmässä mainittiin virkistyspalvelu- ja matkailuyritykset, erilaiset, segmentoidut ryhmät, työssäkävijät, luonnosta vieraantuneet sekä eri ikäiset käyttäjäryhmät. Yksittäisiä asiakasryhmiä oli 15. Näitä olivat vähävaraiset, kaupunkilaiset, ”väliinputoajat” (eli syrjäytyneet tai syrjäytymisvaarassa olevat), terveyssektori, ulkoilupolitiikan tekijät (kaivattiin selkeää vastuutahoa), erityisryhmät (esim. liikuntarajoitteiset), työttömät, retkeilijät, itse, yritysten tyky -päivien järjestäjät, ”modernit humanistit” (matkailututkimuksesta, jossa ryhmiteltiin matkailijoita), uusavuttomat, mukavuudenhaluiset, maanomistajat ja lapsiperheet. Huomioitavien asiakkaiden kirjo on siis todella laaja.

Erityisesti ennakoitietä eli tieto yhteiskunnan trendeistä ja toimintaympäristön ennakoitavuudesta tuotiin esiin tietotarpeena. Ryhmien tunnistamia tietotarpeita olivat virkistysyötyjen taloudellinen arvo, terveyshyötyjen tunnistaminen, virkistyspalvelujen vaikuttavuus ja taloudellinen arvo. Lisäksi tietoa kaivattiin siitä, paljonko virkistysmahdollisuuksia tarvitaan ja mikä on riittävästi sekä tietoa virkistyspalvelujen kustannuksista. Myös haluttiin tunnistaa paremmin virkistyskäyttäjien tarpeet ja virkistyskäytön määrä paikallisesti. Erityisesti Lapissa kaivattiin tietoa kestävyden ja kasvun rajoista (ekologinen ja sosiaalinen kestävyys) luontomatkailemisen näkökulmasta. Maanomistajien näkökulmasta katsottuna tietoa kaivattiin ulkoilun haittojen taloudellisesta arvosta ja niiden korvattavuudesta maanomistajille. Samoin tärkeinä koettiin ulkoiluun motivoivien tekijöiden tunnistaminen: mikä aktivoi liikkumaan luonnossa? Ulkoilijoita haluttiin tarkastella erilaisina ulkoilija- tai virkistyskäyttöryhminä, ja tietoa kaivattiin eri virkistyskäyttöryhmien arvostuksista ja tarpeista esimerkkinä maahanmuuttajat. Lisää tietoa tarvitaan arvoista ja asenteista, jotta tiedostettiin paremmin erilaiset toimintakulttuurit ja niiden muutokset.

Vastauksissa nousivat esille tiedon lisääntyminen sekä tiedon muodon muuttuminen. Tieto on yhä enemmän 'jaettua tietoa', joka on koottu eri sektoreilta ja eri sektoreiden tarpeisiin sekä ajantasaista tietoa esimerkkinä virkistyspalvelujen ajantasainen tilanne (palvelujen tuottajan palveluna).

Ryhmien tulevaisuuskuviin liittämät arvot olivat sekä yhteiskunnallisesti suuntautuneita että yksilöiden elämän laatuun ja hyvään elämään liittyviä. Yhteiskuntaan painottuvia arvoja ovat tasa-arvo, yhteisöllisyys, ympäristötietoisuus, eriarvoisuuden kunnioittaminen ja perinteet luonnon käytössä. Yksilötason arvoihin painottuvat onnellisuus, vastuullisuus, moniarvoisuus, yksinkertaisuus (vaativattomuus), perhearvot ja yhdessä kokeminen, terveys, läsnäolon ja rauhoittumisen arvostaminen. Arvoiksi luonnehdittiin myös seuraavat: kansanterveys, järjestäytynyt yhteiskunta, jokamiehen oikeudet, puhdas luonto (vesi, ilma), luonnontuotteet, ympäristön säilyminen, luonnon kunnioitus ja arvostaminen, rakkaus luontoon, kaikille jotakin ja vapaaehtoinen toiminta.

Toimintataulukoiden keskeinen arviointi kohdistui siihen, mitä eri toimijoiden pitäisi tehdä, jotta mahdollinen toivottu tulevaisuus voisi toteutua tai ei-toivottu tulevaisuus voitaisiin ehkäistä toteutumasta. Taulukoon 4 on koottu työpajoissa tuotettujen tulevaisuuskuvioiden muutosprosessien kuvauksia, ajureita ja esteitä. Ajurit ovat yhteiskunnan tai sitä laajemman tason ilmiöitä, jotka suuntaavat päätöksentekoa ja valintoja, mutta jotka eivät välttämättä jatku tulevaisuudessa samassa mielessä kuin trendit ja megatrendit. Esteillä tarkoitetaan toimialaan vaikuttavia tekijöitä, jotka koetaan haittaavan tai ehkäisevän toivotun tulevaisuuden toteutumista.

Taulukko 4. Tulevaisuuskuvienv muutosprosessit ja avaintehtävät, ajurit ja esteet.

Tulevaisuuskuvat	Muutosprosessin kuvaus/ avaintehtävät	Ajurit	Esteet
Polarisoitunut yhteiskunta	Tehdään luonto helposti saavutettavaksi. Polarisoitumisen ehkäisemiseksi kaavoitetaan riittävästi viheralueita ja virkistysalueita. Luonnon käytön ja hoidon suunnittelu on laadukasta ja moniammatillista eli monenlaista ammattitaitoa vaativaa. Luonto tuodaan osaksi erityisryhmien hoitoa esimerkiksi kehittämällä yhteisöllisiä palveluita erityisryhmille esimerkiksi terveystoimintoihin. Kouluissa luonto on osa arkipäivän opetusta.	Voimavarat ja tekijät, jotka auttavat toimijoita ovat ympäristötietoisuus, terveys- ja hyvinvointitrendin näkyvyys, ennaltaehkäisevän terveydenhuollon merkityksen kasvu, maankäytön laaja-alaisempi suunnittelu, teknologiatekniikka ja sekä uuden teknologian edullisuus.	Vanhentunut ja puutteellinen lainsäädäntö, eri sektoreiden yhteistyön puuttuminen, rakentamisen tiiviys, virkistysalueiden ruuhkautuminen sekä luontosuhteen heikkeneminen. Myös asenteet ja vastakkaiset arvostukset tunnistettiin vaikuttaviksi tekijöiksi.
Suomalaiset lähellä luontoa	Metsäpäiväkoteja tulee lisää ja Metsämörritoimintaa tarjotaan kaikille lapsille (toiminnassa innostetaan lapsia lähiluontoon leikkimään ja liikkumaan). Siten lasten luontosuhteen kehittämistä ja ylläpidosta tulee säännöllistä. Toteutetaan kouluttajien eli opettajien ja päiväkotiohjaajien koulutusta.	Terveyden ja luontosuhteen vahvistamisen tarve on suuri, sillä yhteiskunta odottaa säästöjä terveydenhoitokustannuksiin. Arvomuu-tos tukee, luonto kiinnostaa myös nuoria. Meillä on edulliset olosuhteet luonnossa virkistytymiselle.	Jos saavutettavuus heikkenee, sääntely-luo rajoituksia ja pysytään liian traditiionaalisissa luontoarvostuksissa, lähiluonnon tarjonta ei riitä tai ei houkuttele.
Maahanmuuttajat lähellä luontoa	Maahanmuuttajat viedään kädestä pitäen luontoon ja tätä toimintaa toteuttavat luontokummit (3.sektori). Maahanmuuttajille tuotetaan myös omia luonto-oppaita.	Luonto tarjoaa moniaistillisia kokemuksia ja ilmaista ruokaa (marjat, sienet). Luonnon ja ulkoilun kautta voidaan sosiaalistua suomalaisen kulttuuriin. Luonnossa liikkuminen on ennalta ehkäisevää terveydenhoitoa.	Luontoa hyödyntävän kotouttamisen esteenä on, ettei löydetä tai kehity yhteistä kieltä, ja jos asenteet ehkäisevät toisen kulttuurin arvojen ja asenteiden hyväksymisen tai ilmenee väheksymistä.
Luonto kaikille	Virkistysmahdollisuuksien tuottamiseksi toteutetaan parempaa yhteissuunnittelua ja yhteistyötä, ja ylläpidetään kumppanuuksia.	Teknologian eri sovellukset, ikääntyneiden hyvä kunto, kolmannen sektorin merkityksen kasvu ovat tekijöitä, jotka tukevat luonnossa	Työelämän kuormitus, uupumus ja pahoinvointi voivat estää luontokäynnit. Huono saavutettavuus, tieverkko ja

Tulevaisuuskuvat	Muutosprosessin kuvaus/ avaintehdävät	Ajurit	Esteet
	Tästä esimerkkinä on kaavoitus. Toteutetaan yhteisvastuullista virkistyspalvelurakenteiden käyttöä. Panostetaan yhteisiin tavoitteisiin sitoutumiseen, joissa apuna ovat osallistuvat menetelmät. Taataan lähiluontopalveluiden säilyminen ja palvelujen kehittäminen. Luontoliikunnan tavoitteet vietään koulutusohjelmiin. Maksuttomat luontopalvelut ja jokamiehenoikeudet säilyvät, ja vastuut tunnetaan ja otetaan huomioon luonnon virkistyskäytössä.	virkistäytymistä. Tietoisuus luonnon terveys- ja hyvinvointivaikutuksista, yleinen terveystietoisuuden kasvu vaikuttaa. Helppo pääsy luontoon, hyvä saavutettavuus ja lähihoitajien tarjonta tukevat ulkoilua. Motorisoidun liikumisen lisääntyminen tuo myös joitakin ryhmiä luontoon.	julkinen liikenne ja sen korkea hinta heikentävät mahdollisuuksia luonnossa virkistäytymiselle. Tiukka sääntely ja sen tiukat kriteerit ja niiden tulkinta kuten ylikorostunut kuluttajansuoja voivat muodostaa esteen.
Luonto eliitille	Tämän tulevaisuuskuvaan ehkäisemiseksi tarvitaan julkisten virkistyspalvelujen resurssointia niin, että tasa-arvoiset virkistysmahdollisuudet säilyvät kaikille.	-	-
Virkistykseen valintatalo	Toimintoja pitää eriyttää eri alueille ja erilaisten ryhmien tarpeiden ymmärtäminen on tarpeen. Osallistamisella, sovittelulla ja alueiden erilaistumisella on merkittävä rooli.	Toimintojen yhteensovittaminen esimerkiksi vuodenaikojen mukaan ja kaikkien vuodenaikojen tarjonnan turvaaminen ovat olennaisia asioita. Ajankäytön joustavuus ja työelämän rakenteiden muuttuminen ovat tarpeen. Luonnon käytön maksujen vapaaehtoisuutta tarvitaan eli vaikka varoja kerätään, pitää olla myös mahdollisuus nauttia luonnosta ilmaiseksi.	Yhteiset strategiset visiot ja ohjelmat puuttuvat. Myös asioiden koordinointi ja resurssit ovat puutteellista. Joka-miehen oikeutta on rajoitettu tai virkistykseen sopiva alue otetaan muuhun käyttöön (esim. vuokraamalla).
Lähiluonto	Maankäytön suunnittelua vahvistetaan ja julkisten virkistyspalvelujen tuottamiseksi määrärahat turvataan ja niitä jopa lisätään. Digitaalisuus mahdollistaa kustannustehokkaan tiedon jakamisen virkistysalueilla. Turvallisuuteen panostetaan.	Tarvitaan ympäristöpolitiikkaa ja lainsäädäntöä	Asenteet voivat estää julkisten virkistyspalvelujen kehittämisen ja tuottamisen. Ilmastomuutos voi haitata monipuolista virkistystä lähiluonnossa talvella. Maankäytön muutokset kuten asutuksen tiivistäminen kaupungeissa

Tulevaisuuskuvat	Muutosprosessin kuvaus/ avaintehdävät	Ajurit	Esteet
Luontoon perustuva liiketoiminta	-	-	uhkaa viheralueita, jotka voivat pienentyä liikaa. Julkisen talouden vahvuus tai heikkous määrää miten julkisia virkistyspalveluja tuotetaan.
Luontoon perustuva liiketoiminta	-	-	Asenteet voivat tulla esteeksi maksulliselle virkistyskäytölle. Yritystoimintaa säätelevät kustannukset ja hintataso kansalaisten maksukyvyyn suhteen.
Monipuolistuva Suomi	Edistetään integroitumista vahvistamalla tukiverkostoja. Esimerkiksi eräkummi vie luonnosta vieraantuneita ja uussuomalaisia luontoon. Jatkossa toimijoiden hyvät verkostot ovat entistä tärkeämpiä. Pidetään yllä luontovirkistykseen palvelurakenteita. Maksullisuus ei ole ainoa arvon mittari.	Lisätään tietoa luontovirkistykseen myönteisistä vaikutuksista talouteen ja hyvinvointiin. Tarvitaan rohkeita sijoittajia, mutta ymmärretään myös, että heillä on tuotto-odotuksia investoinneille. Markkinoidaan Suomea jatkossakin uusille matkailijoille. Kolmas sektori eli aktiiviset vapaaehtoiset (esim. seniorit) tuovat lisäresursseja toimintaan.	Uussuomalaisten kotouttamisen epäonnistuu ja ristiriidat lisääntyvät. Yhteiskunnan tuki palveluille vähenee ja lisää epätasa-arvoa. Uusia palveluita ei synny, koska verotus ei tue palveluiden kehittymistä. Hirvikärpästen, punkkien tai uusien vieraslajien haitat kasvavat voimakkaasti.
Polarisoitunut tulevaisuus	Palveluja ei voi saada ilmaiseksi samassa määrin kuin nykyään. Tuotteistettuja palveluja pitää innovoida ja kehittää. Maan eri osissa on erilaiset luonto-olosuhteet, joten tarvitaan eriytettyjä käytäntöjä. Myös vähävaraisille pitää turvata luontoon pääsy. Luontokasvatusta pitää lisätä luonnon hyödyntämisen näkökulmasta.	Kysyntää monipuolisille luontoon perustuville tuotteille on ja tarjontakin on lisääntynyt. Lisää kuitenkin tarvitaan.	”Aina ennen saatu ilmaiseksi” -asenteet vallitsevat eli luonnossa tahtuvasta toiminnasta ei olla valmiita maksamaan. Rakenteet ja toiminnat eivät kuitenkaan ole ilmaisia, vaan joku maksaa. Lainsäädäntö etenkin joka-miehenoiseksiin liittyen on puutteellinen ja ajastaan jäljessä.

5. Johtopäätökset

Ryhmätyöskentelyn ja tulevaisuustyöskentelyn tuloksena syntyi kymmenen näkemystä virkistyskäytön tulevaisuudesta sekä laaja joukko asiantuntijoiden tunnistamia virkistyskäytön tulevaisuuteen vaikuttavia teemoja. Varsin yksimielisiä oltiin väestöä koskevista muutoksista kuten ikääntyvien osuuden kasvusta väestössä ja maahanmuuttajien määrän ja vaikutuksen lisääntymisestä, ja niiden vaikutuksesta myös virkistyskäytön toimialalla. Vapaa-ajan ja työn jaksottumisen nykyisestä poikkeavilla tavoilla nähtiin lisääntyvän, kun etätyöskentely sekä uudet tavat tehdä työtä, eli yrittäjäyys, päätkä- ja silpputyöt, lisääntyvät ja muuttavat ulkoilukäyttäytymistä. Terveyserot ja monet muut hyvinvoinnin osa-alueet kuten asumisolosuhteet (osalla monipaikkainen asuminen, asumisen tiivistyminen ja kaupungistuminen) näyttäisivät polarisoituvan eri väestöryhmien välillä, millä oletetaan olevan vaikutusta esimerkiksi ristiriitojen kautta myös virkistyskäytön kentässä. Yhdeksi keskeiseksi muutostekijäksi tunnistettiin teknologiset muutokset ja digitalisoitumisen vahvistuminen ulkoiluvälineissä ja virkistyspalveluissa. Jokamiehen oikeuksia pidettiin monissa ryhmissä keskeisenä kysymyksenä, vaikkakin oikeuksien tulevaisuuteen suhtautuminen vaihteli sen mukaan, ajateltiin tarvittavan enemmän maksullisuutta vai niiden säilyttämistä nykyisellään.

5.1. Tunnistetut trendit ja uudet avaukset

Luonnon virkistyskäytön toimialalla keskeiseksi trendiksi tunnistettiin luonnon virkistyskäytön monipuolistuminen uusien harrastusmuotojen noustessa suosituiksi ja monien perinteistenkin harrastusten suosion voi jatkossa kasvaa, esimerkkeinä marjastuksen, sienestyksen ja metsästyksen suosio villiruokakiinnostuksen takia. Sähköiset kartat, mobiililaitteiden käytön yleistyminen ja muut teknologiakehityksen mahdollisuudet laajentavat luonnon alueiden käyttöä jokamiehen oikeuksien vallitessa ja ne ovat yhä laajempien väestöryhmien ulottuvilla. Virkistyskäytön leviämiseen yhä laajemmille alueille voi vaikuttaa myös arvio siitä, että keskittyvän asumisen sijaan tulee vastaliike eli asumisen uusi hajautuminen maaseudulle (uuslokalisaatio). Toisaalta terveystietoisuus lisää lähiluonnon merkitystä ja tärkeyttä arjen liikuntamahdollisuuksien tarjoajina.

Lähipuistojen merkitys on kasvamassa myös yhteisöllisyyden kannalta, ja puistojen ja lähimetsien käyttö tapaamispaikkana voi lisääntyä erityisesti maahanmuuttajaväestön löytäessä viheralueet. Näin monikulttuurisuus puistojen ja ulkoilualueiden käytössä lisääntyy. Aiheuttaako se konflikteja kantaväestön kanssa vai tapahtuuko molemminpuolista sopeutumista?

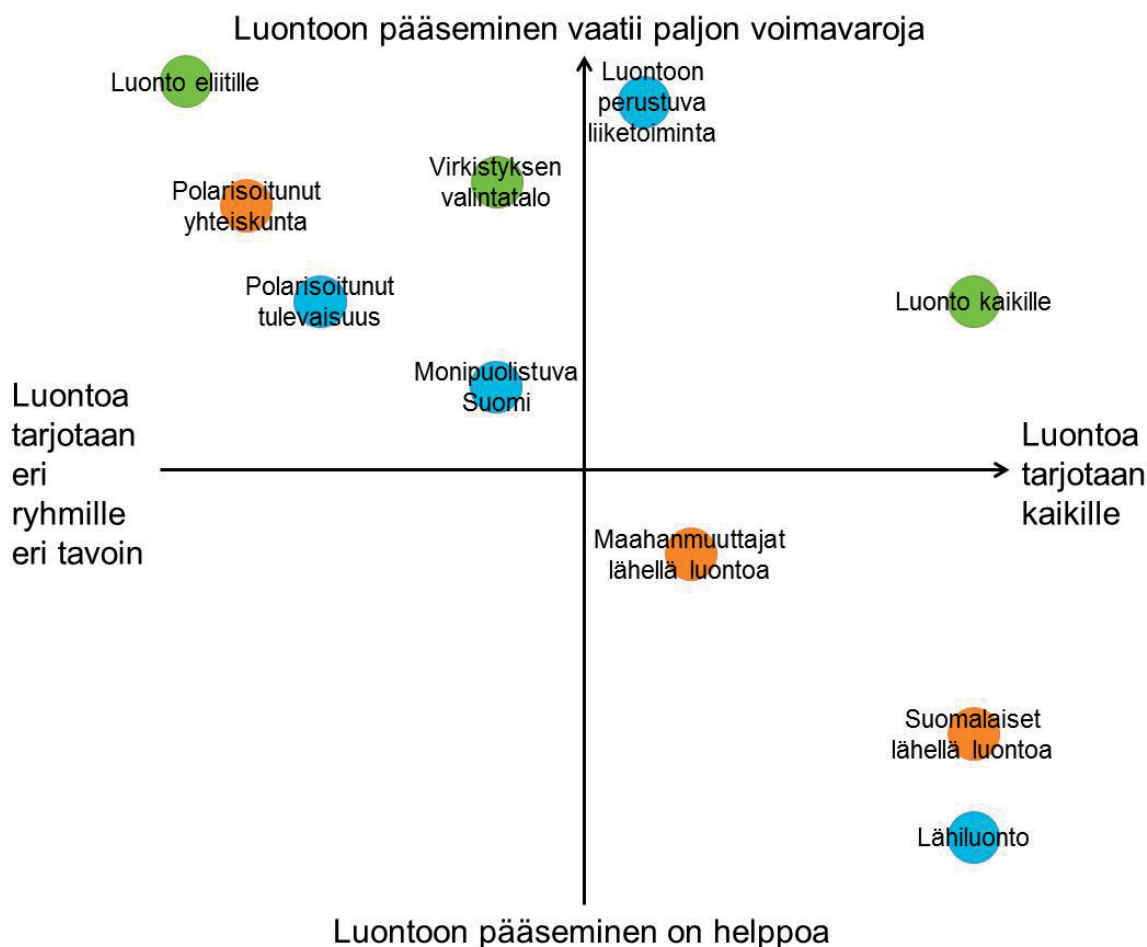
Ulkoilujärjestöt ovat nykyisellään ja erityisesti aikaisemmin omalta osaltaan tuottaneet merkittävästi erilaisia virkistyskäyttöön liittyviä opastus- ja muita palveluja. Nyt ennakoidaan vapaaehtoistyön ja -toiminnan muutoksia. On nähtävissä, että ihmiset eivät ole valmiita pitkäaikaiseen sitoutumiseen, jota perinteinen yhdistystoiminta vaatii, mutta sen sijaan lyhytaikaisiin projekteihin osallistutaan usein varsin innokkaasti.

Asiantuntijoiden ja viranomaisen rooli yhteiskunnassa voi olla muuttumassa, sillä uusien sukupolvien tiedonhankintaan vaikuttaa sosiaalisen median aseman vahvistuminen. Myös tutkitun tiedon asema voi horjua ainakin joillakin toimialoilla. Toisaalta uutta tietoa tarvitaan, mutta sitä kootaan uusien keinoin, ja erilaiset kansalaisten itse tuottamat ja muokkaamat mobiiliperusteiset tiedot yhdistettynä paikkatietoon antavat uusia mahdollisuuksia myös viranomaisille, suunnittelijoille ja tutkijoille.

Suurinta muutosta ennakoiva ajatus oli, että koko globaalitalous romahtaa, ja suomalaiset joutuvat sopeutumaan omavaraistalouteen. Näin suurella muutoksella olisi perustavaa laatua oleva vaikutus myös luonnon virkistyskäyttöön ja luontomatkailuun. Nykyisestä harrastustoiminnasta, kuten kalastuksesta ja metsästyksestä, tulisi osa ravinnonhankintaa ja omavaraistaloutta eli paluuta kaukaiseen menneisyyteen.

5.2. Tulevaisuuskuvien keskeiset ulottuvuudet

Tulevaisuuskuvia on haasteellista vertailla keskenään. Tämän työpajan erilaiset tulevaisuuskuvat koottiin yhdeksi nelikentäksi, jossa ne ryhmittyvät luontopalveluiden kohdistamisen mukaan vaaka-akselille (Luontoa tarjotaan tietyille ryhmille – Luontoa tarjotaan kaikille) ja virkistyskäytön vaatimien voimavarojen suhteen pystyakselille (Luontoon pääseminen on helppoa – Luontoon pääseminen vaatii paljon voimavaroja) (Kuvio 3). Kaikesta työpajojen tuottamasta tiedosta voitiin myös tunnistaa teemoja, jotka selvästi olivat toivottuja kehityssuuntia tai toiset taas uhkakuvia.

Kuva 4. Tulevaisuuskuvat sijoitettuina nelikenttään, joiden akselit kuvaavat luontoalueiden saavutettavuutta fyysisesti (pystyakseli) ja luontoalueiden tarjontaa sosiaalisen tasavertaisuuden näkökulmasta (vaaka-akseli). Vantaan työpajan tuottamat tulevaisuuskuvat on merkitty oranssilla, Rovaniemen vihreällä ja Joensuun sinisellä.

Suurin osa tulevaisuuskuvista näyttää vaativan varsin paljon voimavaroja, joko palveluiden osittaisen maksullisuuden tai kauempana olevan luonnon kautta. Luontopalveluiden kohdistamisen suhteen tulevaisuuskuvat jakautuvat puoliksi. Puolessa tulevaisuuskuvista luontopalveluita tarjotaan varsin tasapuolisesti kaikille ryhmille, kun taas puolissa kuvista luontopalvelut kohdistetaan niille, joilla on enemmän voimavaroja.

Nelikentän oikea alakulma voidaan nähdä nykytilanteen suurimpana jatkumona, jossa jokamiehenoikeuden ja tasa-arvoisen saavutettavuuden merkitys on suurin. Oikea yläkulma puolestaan kuvaa tulevaisuuksia, joissa luontoon pääsy vaatii jonkin verran enemmän voimavaroja kuin nykyään, mutta luontoon pääsyä tarjotaan kuitenkin tasapuolisesti kaikille. Vasen yläkulma puolestaan kuvaa

tulevaisuuskuvia, joissa vain osa kansalaisista pääsee hyödyntämään luontopalveluja. Näistä osa (Polarisoitunut yhteiskunta ja Polarisoitunut tulevaisuus) olivat uhkakuvia, joiden toteutumista ryhmä pyrki välttämään. Vasempaan alakulmaan ei muodostunut tulevaisuuskuvia. Tällainen tulevaisuuskuva olisi tarkoittanut tilannetta, jossa luontoon pääsy on helppoa (esimerkiksi lähiluontoa on tarjolla), mutta vain osa väestöstä käyttäisi sitä (esimerkiksi vain maksullisuuden kautta).

Toivottuja kehityssuuntia

Eläkeläiset on iso väestöryhmä, jolla on hyvä toimintakyky. Kaupungistuminen jatkuu, mutta monipaikkainen asuminen yleistyy, jolloin yhä isompi osa ajasta vietetään maaseudulla. Maahanmuuttajat ovat tulleet jäädäkseen omine kokemuksineen ja arvoineen, ja luonnossa liikkuminen ja villi ruoka tarjoavat hyvän keinon kotoutumiseen ja integroitumiseen suomalaiseen yhteiskuntaan. Lasten ja nuorten luontosuhteen kehittäminen on haaste, mutta teknologia-avusteinen luonnon virkistyskäyttö lisääntyy, ja se osin auttaa lapsia ja nuoria kiinnostumaan luontoharrastuksista ja luonnossa liikkumisesta. Terveysten kannalta lähiluonnon tarjoamat virkistysmahdollisuudet ovat arvokkaita, koska lähiluonto mahdollistaa säännöllisen ulkoilun. Maaseutu säilyy elinvoimaisena lisääntyvän monipaikkaisen asumisen kautta sekä uusien etätyömahdollisuuksien avulla.

Uhkakuvia?

Kaupunkien tiivistyminen uhkaa lähiluontokohteita ja käyttöpaine niissä kasvaa voimakkaasti. Joka-miehenoiseudet voivat olla uhattuna ja virkistyskäyttö muuttuu yhä enemmän maksulliseksi, osa väestöstä ei pysty kustantamaan itselleen virkistysmahdollisuuksia. Väestö polarisoituu voimakkaasti luontovirkistys-suhteen – yhä isompi osa vieraantuu luonnosta. Asuinalueet eriarvoistuvat ja virkistyspalveluiden saavutettavuus kilpailee muiden maankäyttömuotojen kanssa. Tavat ja liikkuminen suomalaisessa luonnossa jäävät vieraaksi Suomeen muuttaneille eri kulttuuritaustaisille ihmisille. Konflikteja syntyy herkästi, kun perinteiset ja totutusta poikkeavat kulttuurit kohtaavat. Lumisen kauden pituus lyhenee ja vain Pohjois-Suomessa on mahdollisuus hiihtää luonnonlumella. Talvimatkailun painopiste on yhä enemmän Lapin matkailukeskuksissa. Elinvoimaisten kylien sijaan maaseutu autioituu ja kulttuurimaisema häviää.

5.3. Lopuksi

Luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun asiantuntijoiden ja tutkijoiden yhteiset työpajat tuottivat laajan joukon näkemyksiä ja ajatuksia siitä, mihin suuntaan toimiala on menossa. Osa ennakoituista muutoksista on jo ”ilmassa” ja osittain jo tapahtumassa. Pienten muutosten ennakoitaan muuttuvan valtavirraksi tai ainakin vahvistuvan merkittävästi. Täysin uusiakin asioita ennakoitaan tapahtuvaksi, osa niistä hyvin positiivisia, osa uhkaavia ja ei-toivottuja. Työpajatyöskentelyn hyöty on siinä, että se tarjoaa mahdollisuuden luovaan keskusteluun ja omien ajatusten ja havaintojen tarkasteluun yhteisöllisesti. Työpajojen työn tulokset hyödyttävät ensisijaista työpajaan osallistuneita antamalla uusia ajatuksia ja/tai omien ajatusten vahvistusta. Työpajojen merkitys on toki laajempi siten, että tulosten raportointi tutkijoiden tekemien synteisien avulla tarjoaa laajemman näköalan tulevaisuuden mahdollisuuksiin kuin vain yksittäisen työpajan tarjoama työskentely. Tulevaisuustyöpajat tarjoavat tutkijoille aineistoa. Kun yhdistetään asiantuntijoiden kokemusperäistä tietoa laajempaan kirjallisuudesta saatavaan tietoon, voidaan tutkijatyönä laatia skenaarioita. Näidenkin työpajojen materiaalien pohjalta on tarkoitus laatia kattavampia skenaarioita ja julkaista ne kansainvälisessä tieteellisessä julkaisusarjassa. Osallistamalla kansainvälisen tiedeyhteisön keskusteluun on mahdollista saada vahvistusta omille ajatuksille tai havaita tarve uudelleen arviointiin sekä saada tietoa uusista mahdollisista tulevaisuuspoluista. Kysymys jatkossakin kuuluu, miten suomalaisen väestön ulkoilukäyttäytyminen on muuttumassa ja minkälaisia ovat kotimaan luonnonvarojen virkistysmahdollisuuksien näköalat?

Lähteitä

- Kuusi, O., Bergman, T., Salminen, H. (toim.) 2013. Miten tutkimme tulevaisuuksia? 3. Uudistettu painos. Tulevaisuuden tutkimuksen seura ry. 334 s.
- Lauttamäki, V. 2014. Practical guide for facilitating a futures workshop. University of Turku, Finland futures research centre, Turku school of economics. 11 p.
- Riala, M. & Nummelin, T., 2015. Developing and testing an online tool for probing customer preferences. *International Journal of Market Research*, vol. 57, no 1, s. 29-50.
- Rubin, A. (2004) Tulevaisuudentutkimus tiedonalana. TOPI – Tulevaisuudentutkimuksen oppimateriaalit. Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto. <http://tulevaisuus.fi/kasitteet/kasitteita-a-h/haettu> 18.1.2016.
- Seppälä, Y. 2013. Tulevaisuustaulukkomenetelmä – Sovelluksena vanhustenhuolto. Teoksessa Kuusi, O., Bergman, T. & Salminen, H (toim.). Miten tutkimme tulevaisuuksia? *Acta Futura Fennica* 5. Finnish Society for Future Studies. p. 137-153.

Liite 1. Rovaniemen työpajan ohjelma.

Virkistyskäytön tulevaisuustyöpaja 21.4.2015 klo 12-16

Tervetuloa keskustelemaan ja ideoimaan luonnon virkistyskäytön ja ulkoilun tulevaisuutta

Rovaniemi, Pilke-talo, Ounasjoentie 6, Kokoustila Pöksä

Työpajan ohjelma

- 12.00-12.30 Johdattelua aiheeseen
Virkistyskäytön tulevaisuuden tutkiminen ja tulevaisuustyöskentely, *Tuija Sievänen*
Virkistyskäytön tietotarpeet -kyselyn tulokset, *Marjo Neuvonen*
Ristiriitatilanteet virkistyskäytön suunnittelussa, *Seija Tuulentie*
Mindmap-ennakkotehtävän tulokset, *Maria Riala*
- 12.30-14.00 *Työpajatyöskentely 1: muutostekijät ja tulevaisuuden kuvat*
Ryhmäkeskustelu ja kooste
- 14.00-14.30 Kahvitauko
- 14.30-16.00 *Työpajatyöskentely 2: tulevaisuuden tekeminen, muutosten vaikutukset omalla toimialalla ja tietotarpeet*
Ryhmäkeskustelu ja kooste
Loppuyhteenveto

Luonnonvarakeskuksen tutkimusryhmä:

Tuija Sievänen, vanhempi tutkija
Seija Tuulentie, vanhempi tutkija
Marjo Neuvonen, tutkija
Maria Riala, tutkija
Tuomas Nummelin, tutkija

Tuija Sievänen, Luonnonvarakeskus (Luke)
PL 18, 01301 Vantaa,
p. 029 532 5269, tuija.sievanen@luke.fi

Seija Tuulentie, Luonnonvarakeskus (Luke)
Eteläranta 55, 96300 Rovaniemi
p.050 391 4438, seija.tuulentie@luke.fi

Marjo Neuvonen, Luonnonvarakeskus (Luke)
PL 18, 01301 Vantaa,
p. 029 532 5406, marjo.neuvonen@luke.fi

luke.fi

Luonnonvarakeskus
Viikinkaari 4
00790 Helsinki
puh. 029 532 6000